

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ FONDAS
EUROPEJSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA
EUROPEAN FOUNDATION OF HUMAN RIGHTS
ЕВРОПЕЙСКИЙ ФОНД ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

RAPORT

Przestrzeganie praw człowieka na Litwie w latach 2012 –2013

(Prawa mniejszości narodowych na Litwie)

EFHR 2014

Spis treści

Spis treści	2
Wykaz skrótów:	3
1. Wstęp	4
2. Europejska Fundacja Praw Człowieka	5
3. Instrumenty prawne gwarantujące ochronę praw człowieka.....	7
3.1.Zobowiązania, które Litwa przyjęła w ramach członkostwa w ONZ	7
3.2. Z tytułu członkostwa w Radzie Europy Litwa ratyfikowała	8
3.3.Litwę, jako członka Unii Europejskiej wiąza	8
4. Udział organów międzynarodowych w dyskusji na temat praw człowieka na Litwie	11
5. Prawa mniejszości narodowych na Litwie	15
5.1.Oświata.....	18
5.2.Pisownia imion i nazwisk	24
5.3.Język mniejszości narodowych w sferze publicznej.....	31
5.4.Kwestia nazewnictwa topograficznego.....	34
6. Mowa nienawiści w Internecie	39
7. Inne incydenty na tle narodowościowym	44
8. Raporty na temat praw mniejszości narodowych na Litwie.....	50
8.1.Unia Europejska.....	50
8.2.Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie	51
8.3.Freedom House	53
8.4.Amensty International.....	54
8.5.European Commission against Racism and Intolerance.....	54
8.6.Europejska Fundacja Praw Człowieka.....	55
8.7.Instytut Monitorowania Praw Człowieka	57
8.8.Inne raporty	58
9. Wnioski.....	58
10. Rekomendacje wynikające z Raportu EFHR za lata 2012- 2013.....	60

Wykaz skrótów:

AWPL – Akcja Wyborcza Polaków na Litwie
CPR – Centrum Promowania Równości
EFHR – Europejska Fundacja Praw Człowieka
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
ETPCz – Europejski Trybunał Praw Człowieka
GKES – Główna Komisja Etyki Służbowej
IMPCz – Instytut Monitorowania Praw Człowieka
KE – Komisja Europejska
KK RL – Kodeks Karny Republiki Litewskiej
KP PE – Komisja Petycji Parlamentu Europejskiego
MSW – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
NGO – organizacja pozarządowa
OBWE – Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
ODIHR - Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka
ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych
PE – Parlament Europejski
PIJ – Państwowa Inspekcja Językowa
RL – Republika Litewska
TS UE – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UE – Unia Europejska
ZPL – Związek Polaków na Litwie

1. Wstęp

Litwa – w okresie poprzedzającym jej przystąpienie do Unii Europejskiej (dalej – UE) w 2004 r. – aktywnie dążyła do sprostania wszelkim standardom społecznym obowiązującym w zachodnioeuropejskich państwach demokratycznych. Od kiedy Litwa nie jest częścią Związku Radzieckiego (1990 r.), wymagania związane z procesem integracji z Europą i szczególnie potrzeba przestrzegania wartości europejskich stały się w latach 1990–2004 sprawą priorytetową. Litwa, zostając członkiem coraz większej liczby organizacji międzynarodowych, nie tylko przyjęła polityczne i gospodarcze zobowiązania, ale też zobowiązania w dziedzinie ochrony praw człowieka. Pomimo tego, od czasu wstąpienia do UE w 2004 r., na Litwie odnotowano raczej regres w sferze praw człowieka niż progres. Jest to konsekwencją zaprzestania monitorowania sytuacji praw człowieka w państwie oraz wstrzymania wszelkich mechanizmów politycznego nacisku¹.

Europejska Fundacja Praw Człowieka (dalej – EFHR) jeszcze w 2011 r. ogłosiła raport alternatywny przygotowany dla Komitetu ds. Eliminacji Dyskryminacji Rasowej z okazji przeglądu Raportów Okresowych (IV i V) Litwy zgodnie z Międzynarodową Konwencją o Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej². W raporcie przedstawiającym sytuację praw człowieka na Litwie EFHR zwróciła uwagę na niepokojące praktyki organów państwowych, dotyczące m.in. wolności zgromadzeń. Poparła również argumenty i oświadczenia Instytutu Monitorowania Praw Człowieka (dalej – IMPCz), że *Litwa charakteryzuje się niskim poziomem świadomości dotyczącej praw człowieka wśród decydentów, urzędników państwowych, sądownictwa, mediów i generalnie społeczeństwa*.

Niniejszy raport został sporządzony przez Europejską Fundację Praw Człowieka w celu przekrojowego naświetlenia aktualnej sytuacji praw człowieka na Litwie w kontekście członkostwa Litwy w UE i innych organizacjach międzynarodowych, takich jak Organizacja Narodów Zjednoczonych czy Rada Europy. Szczególną uwagę w raporcie poświęcono ochronie praw mniejszości narodowych, w tym kwestiom związanym z oświatą, pisownią imion i nazwisk oraz z nazewnictwem topograficznym.

W raporcie EFHR zawierającym przegląd sytuacji w zakresie praw człowieka na Litwie w latach 2012–2013 stwierdza się jednoznacznie, że na Litwie brak jest rozwiązań prawnych regulujących i gwarantujących prawa mniejszościom narodowym. Ma to miejsce pomimo przyjęcia przez państwo licznych zobowiązań międzynarodowo-prawnych, dotyczących

¹<http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/h-mickevicius-isivyrauja-priesiskumas-zmogaus-teisems-354507>

²<http://www.efhr.eu/wp-content/uploads/2011/03/AR-PL-2011-04-03.pdf>

szczególnej ochrony tej grupy społecznej. Litwa jest zatem jedynym państwem w Europie, które ratyfikowało Konwencję ramową o ochronie praw mniejszości narodowych (dalej – Konwencja ramowa), następnie zaś dopuściło do wygaśnięcia Ustawy o mniejszościach narodowych. Dlatego też od 2010 r. brakuje prawa chroniącego tę wrażliwą część społeczeństwa. Na przykład w ostatnich latach przeciwko osobom należącym do mniejszości narodowych toczyło się szereg postępowań administracyjnych odnoszących się do kwestii językowych oraz nałożono liczne, wysokie grzywny w odniesieniu do kwestii, które powinny być chronione przez wolność wypowiedzi, zasadę niedyskryminacji lub inne przepisy dotyczące praw mniejszości. Wypowiedzi szerzące nienawiść, prześladowania, uprzedzenia, stereotypy oraz kreujące negatywny obraz grup mniejszościowych stały się niestety powszechne w litewskich mediach oraz w komentarzach internautów. Władze nie podjęły lub podjęły nieznaczne działania by zapobiec takim wypowiedziom lub ukarać ich autorów. Znane są jedynie nieliczne postępowania sądowe dotyczące dyskryminacji na tle rasowym i etnicznym. Liczne przestępstwa na tle narodowościowym nie zostały odpowiednio zbadane przez organy ścigania, a przestępcy nie zostali pociągnięci do odpowiedzialności karnej.

Prawo międzynarodowe określa podstawowe, fundamentalne prawa człowieka, które nie mogą być lekceważone, ponieważ obejmują zobowiązania, które rządy zaakceptowały i które muszą być implementowane. Dlatego też Litwa ma przed sobą zadanie jak najszybszego wywiązania się z dobrowolnie przyjętych na siebie zobowiązań międzynarodowych z zakresu ochrony praw mniejszości narodowych.

2. Europejska Fundacja Praw Człowieka

Europejska Fundacja Praw Człowieka jest pozarządową organizacją z siedzibą w Wilnie, której powstanie było odpowiedzią na zwiększającą się liczbę naruszeń praw człowieka, w tym specyficznych naruszeń praw mniejszości narodowych.

Główne kierunki działalności Fundacji:

- Podejmowanie inicjatyw edukacyjnych i badawczych w zakresie problematyki praw człowieka;
- Ochrona interesów grup marginalizowanych społecznie, wspieranie równouprawnienia płci oraz mniejszości narodowych;
- Propagowanie praw człowieka jako podstawy funkcjonowania państwa i społeczeństwa;
- Wzmacnianie w społeczeństwie poszanowania dla godności i praw człowieka;
- Działanie na rzecz ochrony praw człowieka;

- Popieranie nowatorskich rozwiązań w dziedzinach życia społecznego, a szczególnie w ochronie praw i wolności człowieka oraz obywatela;
- Wspieranie wszechstronnego rozwoju społeczeństwa, zwłaszcza działalności społecznej, informacyjnej, kulturalnej, naukowej i oświatowej na rzecz rozwoju demokracji;
- Rozwijanie i umacnianie postaw nastawionych na aktywne współdziałanie w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego;
- Promocja zbliżenia kulturalnego i ekonomicznego narodów państw europejskich;
- Inicjowanie, wspieranie i przeprowadzanie działań zmierzających do zdobywania wiedzy i kwalifikacji umożliwiających osobom fizycznym pełnienie funkcji społecznych i zawodowych;
- Wspieranie ogólnie pojętego poradnictwa obywatelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem bezpłatnej pomocy prawnej dla osób fizycznych i prawnych.

Fundacja regularnie podejmuje przedsięwzięcia z zakresu poszerzania wśród społeczeństwa wiedzy o prawach człowieka i ich ochronie. Pracownicy i współpracownicy Fundacji organizują bezpłatne szkolenia i wykłady o tej tematyce na uczelniach wyższych, w gimnazjach, a także w siedzibie Fundacji. Ponadto organizacja przeprowadza akcje kolportażu materiałów szkoleniowych wśród mieszkańców Wilna i miejscowości podwileńskich. Celem tego typu działalności jest szerzenie wśród społeczeństwa świadomości praw człowieka, ich ochrony i realizacji.

EFHR aktywnie monitoruje również przestrzeń internetową w poszukiwaniu wpisów o rasistowskiej lub obraźliwej treści. Wobec tego typu naruszeń (komentarzy nawołujących do nienawiści narodowościowej lub rasowej) EFHR składa do organów ścigania liczne wnioski o wszczęcie śledztwa. Przedmiotem zainteresowania są również artykuły w mediach obrażające oraz podające informacje niezgodne z rzeczywistością lub błędnie interpretujące badania i statystyki.

EFHR składa wnioski oraz skargi do odpowiednich instytucji o rozpatrzenie przypadków możliwych uchybień zasadom etyki dziennikarskiej, a także apeluje o sprostowanie błędnej lub stroniczej informacji.

EFHR zwraca uwagę na oferty pracy o charakterze dyskryminującym, gdy pracodawcy w ogłoszeniach stawiają konkretne wymogi związane z płcią, orientacją seksualną, niepełnosprawnością, wiekiem, rasą, przynależnością etniczną, narodowością, religią, językiem, pochodzeniem, statusem społecznym oraz przekonaniem i nie potrafią takiego wymogu uzasadnić. Reagując na tego rodzaju naruszenia, EFHR składa liczne skargi do

Służby Kontrolera ds. Równych Możliwości (*Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba*).

EFHR jest najbardziej aktywną organizacją na Litwie w zakresie ścigania komentarzy naruszających standardy ochrony praw człowieka i prawo. W ramach prowadzonej kampanii zmierzającej do zakończenia poczucia bezkarności tych wszystkich, którzy bez jakichkolwiek oporów nadużywają wolności słowa, do końca 2013 r., do Prokuratury Generalnej skierowanych zostało ponad 400 wniosków, po których rozpatrzeniu wymierzono ponad 23 kary. Niemniej jednak, nałożone kary są zbyt niskie, co sprawia, że nie są one skuteczne w walce z naruszaniem praw człowieka w przestrzeni internetowej. Autorzy obraźliwych komentarzy lub osoby używające mowy nienawiści popełniają ten sam czyn zabroniony kilkakrotnie, każdorazowo unikając wysokiej kary poprzez wyrażany żal za swoje działania. Co więcej, dochodzi do zawieszenia przez organy państwowe, takie jak policja, wielu dochodzeń, ze względu na brak możliwości ustalenia tożsamości autorów obraźliwych komentarzy lub mowy nienawiści – pomimo braku dowodów organy nie podejmują żadnego wysiłku w celu zweryfikowania ich tożsamości.

3. Instrumenty prawne gwarantujące ochronę praw człowieka

Litwa po odzyskaniu niepodległości w latach dziewięćdziesiątych przystąpiła do szeregu struktur międzynarodowych i przyjęła wiele zobowiązań związanych z ochroną praw mniejszości narodowych.

3.1. Zobowiązania, które Litwa przyjęła w ramach członkostwa w ONZ

- Deklaracji ONZ dotyczącej praw osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych;
- Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych;
- Międzynarodowej Konwencji w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej (Litwa przystąpiła do Konwencji w dniu 10 listopada 1998 r., jednak nie przystąpiła do art. 14 Konwencji część artykułów Konwencji jest fakultatywna – a więc nie uznaje kompetencji Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej do przyjmowania i rozpatrywania skarg osób lub grup osób podlegających jego jurysdykcji, uważających się za ofiary naruszenia przez Litwę któregoś z praw wymienionych w Konwencji);

- Konwencji o Prawach Dziecka, która w art. 30 stanowi, że dzieci należące do mniejszości narodowych mają prawo do posiadania i korzystania z własnej kultury i używania własnego języka.

3.2. Z tytułu członkostwa w Radzie Europy Litwa ratyfikowała

- Europejską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności;
- Konwencję Ramową o Ochronie Praw Mniejszości Narodowych;
- Litwa nie podpisała i nie ratyfikowała Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych.

3.3. Litwę, jako członka Unii Europejskiej wiąże

- Karta Praw Podstawowych UE;
- Dyrektywa 2000/43 prowadząca zasadę równego traktowania osób bez względu na rasę i pochodzenie etniczne;
- Dyrektywa Rady UE 2000/78z 27 listopada 2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy.

Ponadto Litwę wiąże orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE (dalej – TS UE) oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej – ETPCz). Państwo litewskie zawarło także szereg umów bilateralnych, których postanowienia m.in. zobowiązują do przestrzegania na swoim terytorium praw człowieka, w tym praw mniejszości narodowych. Przykładowo wymienić należy: litewsko-polski traktat o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy (1994), litewsko-białoruski traktat o dobrym sąsiedztwie i współpracy (1995), litewsko-ukraiński traktat o przyjaźni i współpracy (1994).

W przeciwieństwie jednak do umów międzynarodowych, regulacja kwestii mniejszości narodowych na gruncie prawa krajowego jest ograniczona. Art. 37 Konstytucji Republiki Litewskiej (dalej – RL), stanowiący, że obywatele należący do wspólnot narodowych mają prawo do pielęgnowania swego języka, kultury i obyczajów, nie stanowi pewnej podstawy ochrony praw mniejszości narodowych. Ten ogólny przepis nie zapewnia solidnej podstawy dla praw szczególnych mniejszości narodowych. W latach 1989–2009 obowiązywała Ustawa o mniejszościach narodowych³, która przewidywała szereg szczególnych praw mniejszościom

³http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=22150&p_query=&p_tr2=2

narodowym, m.in. do posiadania szkolnictwa w językach mniejszości narodowych, czy posiadania dwujęzycznych nazw topograficznych, itd. Litewskie władze dopuściły do wygaśnięcia ustawy pod koniec 2009 r. i do końca 2013 r. nie przyjęto żadnej nowej ustawy odnoszącej się do praw mniejszości. W następstwie wzrosła ilość decyzji i praktyk przeciwko interesom, roszczeniom i dotychczas obowiązującym prawom mniejszości narodowych w takich dziedzinach jak: edukacja, dwujęzyczne nazewnictwo, zatrudnienie czy używanie języka mniejszości w procesie wyborczym.

Ponadto pod koniec 2009 r. rozwiązano Departament Mniejszości Narodowych i Wychodźstwa (*Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas*), przekazując jego kompetencje związane z ochroną mniejszości Ministerstwu Kultury RL (*LR Kultūros ministerija*) i Ministerstwu Oświaty i Nauki RL (*LR Švietimo ir mokslo ministerija*). Niemniej jednak, zdaniem Rady Europy, oddanie odpowiedzialności Ministerstwu Kultury nie było odpowiednim krokiem. Mała, pięcioosobowa, grupa pracowników ministerstwa, zajmująca się wszystkimi sprawami dotyczącymi mniejszości narodowych w państwie, nie jest w stanie spełnić potrzeb wszystkich jej członków. Jest to widoczne zwłaszcza przy koordynacji programów skierowanych do mniejszości romskiej⁴.

Konsekwencje braku przepisów chroniących mniejszości narodowe są bardzo poważne, pozostawiają szczególnie wrażliwą część społeczeństwa w dużej mierze bezbronną. Przypomnieć należy, że w 2000 r. Litwa bez żadnych zastrzeżeń ratyfikowała Konwencję Ramową o Ochronie Praw Mniejszości Narodowych, później zaś dopuściła do wygaśnięcia jedynej chroniącej mniejszości narodowe ustawy. W konsekwencji Litwa nie posiada ustawy chroniącej szczególne prawa mniejszości narodowych, a prawie wszystkie prawa gwarantowane przez Konwencję ramową pozostają niechronione i nieuznane. Powtarzane Radzie Europy przez Rząd RL obietnice o tym, że nowa ustawa „wkrótce” ma się pojawić, okazały się być jedynie pustymi słowami. Wypowiedzi szerzące nienawiść, prześladowania, uprzedzenia, stereotypy oraz negatywny obraz grup mniejszościowych stały się powszechne w litewskich mediach oraz w komentarzach internautów, nierzadko nawołujących do aktów agresji. Pomimo działalności EFHR, która wykazała szeroki zakres i niestety wzrastającą liczbę przypadków posługiwania się mową nienawiści na Litwie, znane są tylko nieliczne procesy sądowe badające dyskryminację na tle rasowym i etnicznym, zaś grzywny w takich sprawach są niewspółmiernie niskie i nieproporcjonalne. Liczne ataki rasistowskie nie zostały odpowiednio zbadane przez policję lub organy państwowe, a nawet gorzej - organy nie są chętne do poważnego traktowania takich incydentów. Rasistowskie incydenty wydają się być

⁴<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/lithuania/LTU-CbC-IV-2011-038-LTU.pdf>

kwalifikowane jako zwykłe naruszenia porządku publicznego, zaś ich sprawcy nie zostają pociągnięci do odpowiedzialności karnej. Ponadto, sądy RL żądają wyjątkowo wysokich standardów dowodowych w tego typu sprawach, co wstrzymuje szereg inicjatyw antydyskryminacyjnych.

Wśród litewskich instytucji działających na rzecz ochrony praw człowieka, do których obywatele mogą kierować skargi w sprawie naruszenia praw człowieka w różnych obszarach, są między innymi: Służba Kontrolera ds. Równych Możliwości (*Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba*), Urząd Kontrolerów Sejmowych RL (*Seimo kontrolierių įstaiga*), Urząd Kontrolera ds. Ochrony Praw Dziecka (*Vaikoteisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga*), Służba Inspektora Etyki Dziennikarskiej (*Žurnalistų etikos inspektorius tarnyba*), Komisja Etyki Dziennikarskiej i Wydawniczej (*Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija*), Służba Ochrony Praw Konsumenta (*Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba*). Jednak mandat i uprawnienia wspomnianych instytucji są dość ograniczone i nie obejmują większości aspektów związanych ze standardami ochrony praw człowieka.

Wśród przyjętych w ostatnich latach dokumentów mających na celu ochronę praw człowieka warto wspomnieć o przygotowanym przez ministra kultury Planie integracji Romów do społeczeństwa Litwy na lata 2012–2014 (*Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos planas*)⁵, który miał być odpowiedzią na komunikat Komisji Europejskiej (dalej – KE) „Unijne ramy dotyczące krajowych strategii integracji Romów do 2020 r.”. Chociaż zaplanowano ponad 30 różnych działań i przewidziano na ich realizację ponad 3,5 mln litów z budżetu państwa, funduszy strukturalnych UE oraz programu KE „Progress”, plan ten jest krytykowany z różnych przyczyn, m.in. za pomijanie kwestii mieszkalnictwa i zdrowia społeczności romskiej. Poza tym KE wzywała Rząd RL do przyjęcia krajowej strategii integracji Romów, która jednak nie została przez Litwę przygotowana. Należy zaznaczyć, że Litwa nie jest w stanie wypełnić podjętych zobowiązań i potrzebuje podstawowego wsparcia w tym zakresie. Zgodnie z raportem przygotowanym dla KE w 2011 r., dotyczącym wsparcia Europejskiego Funduszu Społecznego (dalej – EFS) w dostępie do rynku pracy i społecznego włączenia migrantów i mniejszości narodowych, wskazano, iż mniejszość romska na Litwie stanowi małą część populacji, lecz jej sytuacja społeczna oraz sytuacja na rynku pracy jest bardzo niekorzystna. Mniejszość ta pozostaje również jedyną mniejszością narodową na Litwie objętą wsparciem finansowym EFS w latach 2007–2013⁶.

⁵<http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=157925>

⁶<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7104&langId=en>

Wśród innych dokumentów warto wspomnieć o przyjętym przez Rząd „Międzyinstytucjonalnym planie promocji niedyskryminacji na lata 2012–2014” (*Nediskriminavimo skatinimo 2012–2014 metų tarpinstitucinis veiklos planas*)⁷, którego celem jest m.in. zwiększenie świadomości prawnej, zrozumienia i tolerancji oraz informowanie społeczeństwa o przejawach dyskryminacji na Litwie i jej negatywnych skutkach. Za koordynację wdrażanego planu odpowiada Ministerstwo Ochrony Socjalnej i Pracy (*Socialinės apsaugos ir darbo ministerija*), a do jego realizacji zaangażowane zostały również inne instytucje państwowe, takie jak: Służba Kontrolera ds. Równych Możliwości, Ministerstwo Kultury oraz Prokuratura Generalna.

Ponadto w czerwcu 2013 r. Litwa podpisała Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej⁸.

Przedstawione powyżej dokumenty międzynarodowe i krajowe przyjęte przez Litwę świadczą jednak o istnieniu skromnego zasobu instrumentów ochrony praw człowieka na Litwie oraz wskazują na potrzebę niezwłocznego przyjęcia szeregu dokumentów prawnych, priorytetem zaś powinno być przyjęcie ustawy gwarantującej ochronę prawną mniejszościom narodowym i etnicznym, wynikającej z podjętych przez Litwę zobowiązań międzynarodowych. Ze względu na liczne mniejszości narodowe w państwie wskazane byłoby podpisanie i ratyfikowanie przez Litwę Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych⁹ z 1992 r., której celem jest ochrona i promocja języków regionalnych oraz języków mniejszości narodowych w Europie. Ratyfikacja Karty zapewniłaby odpowiednią ochronę praw językowych mniejszościom narodowym na Litwie, której obecnie nie ma. Oprócz tego, wezwanie do ratyfikacji wspomnianego wyżej dokumentu zostało wyrażone w wydanej przez Parlament Europejski (dalej – PE) 11 września 2013 r. rezolucji PE w sprawie języków europejskich zagrożonych wymarciem oraz różnorodności językowej w UE. Wskazane by było również ratyfikowanie protokołu nr 12 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹⁰, wprowadzającego ogólny zakaz dyskryminacji przez władze publiczne państw z takich powodów, jak: płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek czy też urodzenie.

4. Udział organów międzynarodowych w dyskusji na temat praw

⁷http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_p?p_id=435136

⁸<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/uzsienio-reikalu-ministras-pasirase-europos-tarybos-konvencija-del-smurto-pries-moteris.d?id=61574708>

⁹http://ec.europa.eu/languages/documents/charter_en.pdf

¹⁰http://www.ptpa.org.pl/public/files/akty_prawne/ProtocolNo12totheCPHRFFR.pdf

człowieka na Litwie

W dyskusję na temat praw człowieka na Litwie zaangażowane są organy i organizacje międzynarodowe i ich instytucje, takie jak: Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (Wysoki Komisarz OBWE ds. mniejszości narodowych), instytucje i organy UE (PE, Komisja Petycji PE, TS UE, Agencja Praw Podstawowych UE) oraz organy Rady Europy (Komitet Doradczy Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych, ETPCz). Udział ten obejmował wizyty, wydawanie raportów o sytuacji praw człowieka na Litwie oraz kierowanie zaleceń dla władz krajowych.

Miejsce kluczowe zajmuje jednak ETPCz, którego wyroki są odpowiednim narzędziem do udoskonalenia systemu prawnego państwa, polepszania warunków wykonania wyroków oraz zwiększenia skuteczności przestrzegania praw człowieka. Jednakże litewskie instytucje państwowe do orzecznictwa ETPCz odnoszą się z dystansem i nie zawsze wdrażają zawarte w nich postanowienia do krajowego systemu prawnego.

Wśród państw, które w 2004 r. przystąpiły do UE Litwa, według liczby skarg na liczbę mieszkańców, jest jednym z przodujących krajów obok Estonii, Słowenii i Łotwy. Liczba skarg składanych do ETPCz przeciwko Litwie wzrasta z roku na rok – w 2011r. wniesiono 305 nowych skarg, a w 2012–373. Jedynie od stycznia do czerwca 2013 r. skierowano 198 skarg. Tak duża liczba skarg wskazuje na niedostosowywanie przez Litwę krajowego systemu prawnego do orzeczeń ETPCz oraz na niewyciąganie z tego żadnych wniosków, co skutkuje kierowaniem do Trybunału spraw o powtarzającej się tematyce. Taką sytuację możemy tłumaczyć niezajomością prawa międzynarodowego przez sędziów lub zbyt małą liczbą szkoleń przeprowadzanych dla sędziów i innych funkcjonariuszy publicznych RL. Sędziowie nie są w stanie obiektywnie i sprawiedliwie rozstrzygać spraw na podstawie obowiązującego Litwę prawa międzynarodowego, a to przekłada się na ilość skarg kierowanych do ETPCz.

Skromny wachlarz instrumentów ochrony praw człowieka został zauważony również przez PE, który w swych rezolucjach skrytykował Litwę, czego przykładem jest sprawa upomnienia posła do PE Waldemara Tomaszewskiego¹¹. Decyzja Głównej Komisji Etyki Służbowej RL (*Výriausioji tarnybinės etikos komisija*) (dalej – GKES) wydana na mocy Kodeksu postępowania polityków szczebla państwowego w związku z jego wypowiedziami podczas posiedzenia grupy *Europejscy Konserwatyści i Reformatorzy* w PE w dniu 7 września 2009 r., kiedy to poseł podjął kwestię sytuacji Polaków na Litwie, nałożyła na europośla „upomnienie

¹¹http://www.awpl.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=73%3Aabsurdalne-owiadczenie-gownej-komisji-etyki-subowej&catid=42%3Aaktualia&Itemid=59&lang=pl

publiczne”.

Komisja stwierdziła, że publiczne zachowanie i forma działania Waldemara Tomaszewskiego są sprzeczne z zasadą poszanowania państwa i obywateli, niezgodne z zasadą bezstronności i nie zwiększają zaufania do państwa ani do jego instytucji. Poseł wygrał sprawę sądową przed Wileńskim Sądem Okręgowym (*Vilniaus apygardos teismas*), gdzie kolegium sędziowskie jednogłośnie uznało, że GKES przekroczyła swoje kompetencje. Jednakże członkowie GKES zaskarżyli tę decyzję do Naczelnego Sądu Administracyjnego RL (*Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas*), w związku z czym poseł Tomaszewski skierował do przewodniczącego PE wniosek o ochronę mandatu posła PE. 6 lipca 2010 r. posłowie PE przyjęli rezolucję o korzystaniu przez posła Tomaszewskiego z immunitetu i przywilejów poselskich, zaś Komisja Prawna zaleciła zwrócenie się do KE o zobowiązanie władz litewskich do przestrzegania prawa UE poprzez wszczęcie, w razie konieczności, postępowania w sprawie naruszenia prawa unijnego, przewidzianego w art. 258 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Dnia 31 marca 2011 r. asystent Katedry Prawa Karnego Materialnego i Wykonawczego oraz Psychiatrii Sądowej Uniwersytetu Gdańskiego Tomasz Snarski wysłał do PE petycję pt. *Prawa językowe Polaków na Litwie*¹², której problematyka stała się przedmiotem prac Komisji Petycji PE (dalej – KP PE). Poruszała ona głównie problemy uprawnień językowych polskiej mniejszości, a mianowicie: pisowni imion i nazwisk, używania oznaczeń miejscowości czy ulic w języku mniejszości, kwestii oświatowych, czyli praw, które w europejskim demokratycznym państwie powinny być na porządku dziennym. Petycja wzbudziła zainteresowanie posłów PE i mimo złożonego ze strony Rządu RL wniosku o jej zamknięcie, posłowie zdecydowali o pozostawieniu petycji otwartej. Rozpatrywanie skargi jest nadal kontynuowane. Dnia 17 grudnia 2013 r. przewodnicząca Komisji Petycji PE Erminia Mazzoni wystosowała list do Litwy prosząc o ustosunkowanie się do spraw podniesionych w petycji. Rezultat korespondencji będzie podstawą do dalszej analizy sytuacji mniejszości na Litwie przez posłów PE¹³.

Podczas wizyty na Litwie 16 listopada 2011 r. Wysoki Komisarz Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) ds. Mniejszości Narodowych Knut Vollebaek zapoznał się z sytuacją oświaty mniejszości narodowych¹⁴. Komisarz odwiedził Urząd Kontrolerów Sejmu (*Lietuvos Seimo kontrolierių įstaiga*), z którymi rozmawiał o

¹²<http://www.wilnoteka.lt/pl/artukul/prawa-jezykowe-polakow-na-litwie>

¹³<http://kurierwilenski.lt/2013/12/19/parlament-europejski-zajmuje-sie-prawami-polakow-na-litwie/>

¹⁴<http://kurierwilenski.lt/2011/11/14/obwe-sprawdzi-jak-litwa-przestrzega-prawa-polakow/>

mechanizmach prawnych regulujących sprawy mniejszości narodowych i rozpatrywanych przez Urząd skargach ich przedstawicieli. Kontrolerzy poinformowali Vollebaeka, że jak dotąd nie wpłynęła żadna skarga dotycząca dyskryminacji na tle narodowościowym.

W dniach 27–28 lutego 2012 r. Knut Vollebaek ponownie, z własnej inicjatywy, przybył do Wilna¹⁵, gdzie spotkał się z przedstawicielami mniejszości polskiej oraz odbył rozmowę z Prezydent Litwy Dalią Grybauskaitė. Komisarz sprawdzał, jak zostały wprowadzane w życie przedstawione po wcześniejszej wizycie rekomendacje. Wizyta była zarazem częścią pracy nad raportem OBWE i pomogła w zwróceniu większej uwagi społeczności międzynarodowej na sytuację mniejszości narodowych na Litwie.

W 2012 r. Komitet Ministrów Rady Europy stwierdził, że w litewskich ramach prawnych odnoszących się do ochrony mniejszości narodowych brakuje jasności i spójności. Istnieje niepewność prawna w odniesieniu do wdrażania ważnych zasad Konwencji ramowej dotyczących używania języków mniejszości narodowych w sferze publicznej, gdzie Ustawa o języku państwowym nakłada obowiązek używania wyłącznie języka litewskiego. Poza tym zwróciła uwagę, iż: „niektóre wyroki litewskich sądów w sprawie używania języków mniejszości są bardzo niepokojące, ponieważ nie biorą one pod uwagę innych praw chroniących mniejszości narodowe – odpowiednich postanowień Konstytucji oraz Konwencji ramowej”¹⁶.

Raport IMPCz w Wilnie o stanie praw człowieka na Litwie w latach 2011–2012 (czerwiec 2013 r.) podkreśla, że sytuacja w sferze praw człowieka w państwie ulega ciągłemu pogorszeniu. W kontekście mniejszości narodowych dokument odnotowuje problem ustawy oświatowej, przeciwko postanowieniom której protestują mniejszości narodowe, problem oryginalnej pisowni imion i nazwisk.

Natomiast przebywający w Wilnie na początku czerwca 2013 r. Sekretarz Generalny Rady Europy Thorbjørn Jagland zaznaczył, że Litwa ma problemy z przestrzeganiem praw mniejszości narodowych i mniejszości seksualnych¹⁷.

Dnia 9 lipca 2013 r. z wizytą do Solecznik przybyła delegacja ekspertów Komitetu Doradczego Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych. Celem wizyty było zbadanie sytuacji mniejszości narodowych w rejonie solecznickim. Goście spotkali się z merem i wicemerem rejonu solecznickiego, administracją Samorządu Rejonu Solecznickiego oraz przedstawicielami organizacji społecznych: religijnych i mniejszości narodowych

¹⁵<http://www.wilnoteka.lt/pl/artukul/knut-vollebaek-ponownie-na-litwie>

¹⁶<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2009951&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=E DB021&BackColorLogged=F5D383>

¹⁷<http://www.efhr.eu/2013/06/13/wizyta-thorbjorn-jagland-na-litwie/>

(polskiej, rosyjskiej, białoruskiej i żydowskiej)¹⁸. W czasie spotkania uwaga Komitetu Doradczego skierowana była głównie na brak współpracy między władzą a sektorem NGO, pasywność instytucji państwowych podczas rozpatrywania skarg na temat dyskryminacji. Również zaakcentowano, że problematyczną sytuację na Litwie potwierdza wzrastająca agresja w cyberprzestrzeni w formie komentarzy nawołujących do nienawiści i przemocy wobec mniejszości narodowych¹⁹.

Nie tylko organy międzynarodowe dostrzegają niewykonywanie przez Litwę przyjętych na siebie zobowiązań, podejmowanie przez nią nieodpowiednich działań potwierdzają również litewskie służby działające na rzecz ochrony praw człowieka, jak np. Służba Kontrolera ds. Równych Możliwości. Jesienią 2013 r. Kontroler ds. Równych Możliwości Aušrinė Burneikienė oświadczyła, że Litwa często jako pierwsza podpisuje i ratyfikuje międzynarodowe konwencje i dyrektywy, jednak następnie w miarę możliwości uchyla się od obowiązku wykonywania przyjętych zobowiązań²⁰.

Znaczne zaangażowanie organów międzynarodowych w dyskusję na temat praw człowieka na Litwie powinno skłonić Litwę do aktywniejszego korzystania z pomocy tych organów w rozwiązywaniu sporów i konfliktów w kwestii ochrony praw człowieka. Poza tym konieczna jest zmiana podejścia i postaw sądów oraz instytucji państwowych odnoszących się do ratyfikowanych przez Litwę traktatów, aby zawarte w nich zobowiązania nie były pomijane i ignorowane przez litewskie sądy i instytucje państwowe.

5. Prawa mniejszości narodowych na Litwie

Litwa jest państwem demokratycznym z ustrojem parlamentarno-gabinetowym, w którym Konstytucja gwarantuje trójpodział władzy. Władza ustawodawcza spoczywa w rękach jednoizbowego parlamentu, władza wykonawcza – prezydenta i rządu, a władzę sądowniczą sprawują niezależne i niezawisłe sądy. Jedynymi przepisami prawa wewnętrznego odnoszącymi się do praw mniejszości narodowych w państwie, są przepisy Konstytucji RL.

Zgodnie z art. 37 Konstytucji, obywatele należący do wspólnot narodowych mają prawo do pielęgnowania swego języka, kultury i obyczajów. Natomiast art. 45 stanowi, że wspólnoty

¹⁸ <http://124.lt/pl/spoleczenstwo/item/14226-eksperci-rady-europy-badali-sytuacje-mniejszosci-narodowych-w-rejonie-solecznickim>

¹⁹ <http://www.efhr.eu/2013/07/15/efhr-na-spotkaniu-z-komitetem-doradczym-o-stosowaniu-konwencji-ramowej-ochrony-mniejszosci-narodowych/>

²⁰ <http://pl.delfi.lt/aktualia/litwa/ausrine-burneikiene-do-podpisania-konwencji-litwa-jest-w-pierszych-szeregach-ale-czesto-ich-nie-realizuje.d?id=63084862>

narodowe obywateli sprawami swojej kultury narodowej, oświatowymi, charytatywnymi, wzajemnej pomocy zajmują się samodzielnie, państwo zaś wspiera wspólnoty narodowe²¹.

W 2011 r. Litwa liczyła 3,0 mln mieszkańców, z czego 6,6% stanowili Polacy (200,3 tys.), 5,8% Rosjanie (176,9 tys.), 1,2% Białorusini (36,2 tys.), 0,5% Ukraińcy (16,4 tys.), 0,1% Żydzi (3,1 tys.), 0,1% Łotysze (2 tys.), 0,1% Tatarzy (2,8 tys.), 0,1% Romowie (2,1 tys.)²².

Mniejszość polska, będąca największą mniejszością narodową na Litwie, skupiona jest przede wszystkim w Wilnie, gdzie w 2011 r. stanowiła 16,5% mieszkańców. Najliczniej jednak zamieszkuje rejony położone wokół Wilna: sołecznicki (77,8%) wileński (52,1%), trocki (30,1%) i święciański (26%). W ciągu ostatniej dekady (lata 2001–2011), społeczność polska zmniejszyła się o 14,8%, czyli o prawie 35 tys. osób. Największy spadek (o prawie 10 punktów procentowych) zanotowano w rejonie wileńskim w związku z napływem zamożnej ludności z Wilna na przedmieścia stolicy, które do niedawna były wsiami zamieszkanymi przez Polaków.

Największe skupiska rozproszonej mniejszości rosyjskiej znajdują się w Kłajpedzie (19,6% mieszkańców), Wilnie (12,0%) oraz Kownie (3,8%). Najwięcej przedstawicieli mniejszości białoruskiej zamieszkuje Wilno (3,5%), Kłajpedę (1,7%), Ignalinę, Troki, rej. sołecznicki, Druskienniki i Wisaginię. Najwięcej Ukraińców mieszka w Kłajpedzie (1,9%) i Wilnie (1%), następnie Kownie, Szawlach, Wisaginii i Jonawie. Najliczniejsze wspólnoty żydowskie zamieszkuje w Wilnie, Kownie i Kłajpedzie.

Na Litwie w latach 2011–2012 funkcjonowało 1309 szkół państwowych²³, w 55 z nich nauczanie odbywało się w języku polskim, w 36 – w języku rosyjskim, w jednej szkole – w języku białoruskim. W 43 szkołach państwowych działały klasy z różnymi językami nauczania (12 szkół litewsko – polskich, 17 litewsko – rosyjskich, 10 rosyjsko – polskich, 4 litewsko – białoruskie). Szkoły z nauczaniem w języku mniejszości narodowych stanowiły 11,6% wszystkich szkół na Litwie. Państwowe szkoły z polskim językiem nauczania znajdują się w Wilnie, a także rejonach: wileńskim, sołecznickim, trockim i święciańskim. Rosyjskojęzyczne szkoły usytuowane są głównie w Wilnie, Kłajpedzie i Wisaginii.

Według spisu powszechnego z 2011 r.²⁴, w roku szkolnym 2011–2012 do państwowych szkół ogólnokształcących z litewskim językiem nauczania uczęszczało 92,6% ogółu uczniów. W państwowych szkołach z rosyjskim językiem nauczania kształciło się 15 552 uczniów (4% wszystkich uczniów), z polskim językiem nauczania – 12 895 (3,3%), z białoruskim – 181

²¹http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=274999

²²http://web.stat.gov.lt/uploads/metrastis/1_LSM_2012.pdf

²³<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1920>

²⁴http://web.stat.gov.lt/uploads/metrastis/1_LSM_2012.pdf

osób. Na uniwersytetach w języku rosyjskim studiowało 3046 osób (2,4%), polskim – 662(0,5%), białoruskim – 607 (0,5%)⁷. Oprócz tego w szkołach zawodowych w języku rosyjskim pobierało naukę 181 (0,4%) osób, w polskim – 325 (0,7%).

Istnieje niewielka ilość programów nadawanych w językach mniejszości narodowych w publicznych mediach. W 2011 r. w Litewskim Narodowym Radiu i Telewizji (*Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija*) w języku rosyjskim wyemitowano 296 programów, w polskim – 183 programy. W telewizji publicznej w języku rosyjskim i polskim nadano po 37 programów. Ponadto wydawane były także prywatne gazety w językach mniejszości: rosyjskim – 17 (ponad 11 tys. egzemplarzy rocznie), polskim – 3 (1 tys. egzemplarzy). Prywatne czasopisma i inne wydania periodyczne: w języku rosyjskim – 8, polskim – 3.

O interesy mniejszości narodowych dbają trzy partie polityczne mniejszości narodowych – Akcja Wyborcza Polaków na Litwie (dalej - AWPL), Sojusz Rosyjski oraz Związek Rosjan Litwy. Aktywną działalność prowadzi ok. 300 organizacji pozarządowych mniejszości narodowych. Są to organizacje kulturalno-oświatowe i zawodowe, których wybrana działalność niekiedy wspierana jest z budżetu państwa.

W 2012 r. Ministerstwo Kultury RL (*Lietuvos kultūros ministerija*) ogłosiło konkurs na częściowe dofinansowanie projektów kulturalnych publicznych osób prawnych, działających w sferze kultury. Wybrane projekty miały inspirować rozwój kultury mniejszości narodowych. Ze 180 zgłoszonych projektów wybrano 94, na które z budżetu państwa na rok 2013 przeznaczono 288 tys. litów²⁵ (w 2012 r. przeznaczono 270 tys. na 100 projektów)²⁶. Wśród zaakceptowanych projektów znalazły się projekty przygotowane zarówno przez polską i rosyjską mniejszość narodową, jak i przez mniejszość ormiańską, białoruską, tatarską, ukraińską i uzbecką. Warto jednak odnotować, że jest to nieduża kwota, zwłaszcza w porównaniu z latami ubiegłymi – np. w 2010 r. wsparcie finansowe na projekty mniejszości narodowych i funkcjonowanie ośrodków skupiających mniejszości wynosiło 629 tys., w 2008 r. – 1,3 mln litów²⁷. Jest ona również mała w porównaniu do kwoty jaką z budżetu państwa w 2012 r. przeznaczono na projekty mające na celu m.in. wzmocnienie i rozpowszechnianie tożsamości litewskiej. W 2012 r., za pośrednictwem Funduszu Wspierania Prasy, Radia i Telewizji (*Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas*), na projekty w konkursie „Wzmacnianie i rozprzestrzenianie tożsamości litewskiej” (*"Lietuvių tautinio tapatumo tvirtinimas ir sklaida"*), z budżetu państwowego przyznano 1,7 mln Lt. Dofinansowano w ten

²⁵http://www.lrkm.lt/go.php/lit/Tautines_mazumos/433

²⁶http://www.lrkm.lt/go.php/lit/Tautines_mazumos/433

²⁷<http://www.wilnoteka.lt/lt/artykul/270-tys-litow-na-projekty-mniejszosci>

sposób 120 projektów²⁸. Z Funduszu tego co roku częściowo dofinansowywane są również inne projekty oświatowe bądź kulturalne środków masowego przekazu. W 2008 r. dofinansowano 184 projekty na kwotę 5,8 mln Lt, 2009 -11,796 mln Lt, 2012 r. - 290 projektów na kwotę prawie 6,194 mln Lt, a w 2013 r. 422 projekty na sumę 8,168 mln Lt. Zastanawiające jest dlaczego środki z budżetu państwa na rozwój kultury mniejszości narodowych ulegają zmniejszeniu przy przyznawaniu tak znaczących kwot na wsparcie projektów oświatowych i kulturalnych mediów²⁹.

W latach 2012-2013 w prawie krajowym Litwy przyjęto szereg nowych rozwiązań, które bezpośrednio negatywnie wpłynęły na sytuację mniejszości narodowych. Zmiany wprowadzono w systemie oświaty oraz poprzez wydane przez Litewski Sąd Najwyższy orzeczenia, odnoszące się do używania innego języka niż litewski w pisowni imion i nazwisk, a także nazw topograficznych.

Wznowiono również debatę – chociaż nie przyniosła ona rzeczywistego postępu - na temat możliwości wpisu narodowości w litewskich paszportach, która została usunięta poprzez zmianę prawa w 2003 r. Pomimo petycji skierowanych do sejmowego Komitetu Praw Człowieka (*Žmogaus Teisių Komitetas*), wyrażających niezadowolenie i obawy niektórych mniejszości narodowych, sprawa ww. zapisu została wycofana z sejmowego porządku obrad. Nie wzięto przy tym pod uwagę tego, że Konwencja ramowa przewiduje, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do takiej mniejszości.

Warto odnotować, że 18 grudnia 2013 r. Rząd RL poparł projekt zmiany Ustawy o paszporcie umożliwiającej, na prośbę samego zainteresowanego, umieszczenie w paszporcie wpisu o narodowości. Nowelizacja ustawy jest obecnie przedmiotem dyskusji w Sejmie³⁰. EFHR uważa propozycję zmiany za właściwą, jednak niewystarczającą. Należy dążyć do umożliwienia umieszczenia takiego wpisu również w dokumencie tożsamości. Możliwość swobodnego zadeklarowania swojej przynależności narodowej jest bowiem jednym z podstawowych praw człowieka zagwarantowanych w dokumentach międzynarodowych.

5.1. Oświata

²⁸<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-06-21-ziniasklaidos-rengiamiems-tautinio-tapatumo-projektams-padalinta-beveik-1-7-mln-litu/84266>

²⁹<http://www.srtfondas.lt/index.php?Konkursai>

³⁰ <http://zw.lt/litwa/wpis-narodowosci-w-paszporcie-od-2015-roku/>

Prowadzone dotychczas na Litwie działania w zakresie systemu oświaty mniejszości narodowych oparte były na Narodowej Strategii Oświaty Litwy na lata 2003–2012. W 2013 r. Rząd RL zatwierdził nowy projekt Narodowej Strategii Oświaty na lata 2013–2022³¹. Niemniej jednak, dokonując porównania założeń nowego projektu Strategii Oświaty z wcześniejszą Strategią, obowiązującą w latach 2003–2012, EFHR stwierdziła, że cele i zadania w nowym dokumencie w odniesieniu do mniejszości narodowych uległy zdecydowanej zmianie na ich niekorzyść.

Analizując treść nowego projektu Strategii Oświaty na lata 2013–2022, EFHR stwierdziła brak jednego z podstawowych założeń istniejących w poprzedniej strategii, takiego jak zachowanie tożsamości narodowej (art. 5 pkt. 5 Narodowej Strategii Oświaty 2003–2013). Oprócz tego EFHR zwróciła uwagę na treść pkt. 19.3 nowej Strategii: *„Przeprowadzić reorganizację szkół wiejskich oraz sieci szkół prowadzących nauczanie w językach mniejszości narodowych, uwzględniając interesy społeczności zgodnie z zasadą efektywności placówek oraz minimalizowania wykluczenia społecznego“*, oraz pkt. 23: *„Przewiduje się, by oświata w języku litewskim została zatwierdzona jako podstawa kształcenia humanistycznego – obejmująca rozwój wspólnych kompetencji kulturowych, kreatywności osobistej oraz edukacji publicznej“*.

Zdaniem EFHR, pominięcie celu zachowania tożsamości narodowej mogłoby doprowadzić do prowadzenia polityki państwowej w zakresie oświaty bez wcześniejszego uwzględnienia interesów osób zdobywających wykształcenie w językach mniejszości narodowych. Ponadto, zatwierdzenie oświaty w języku litewskim jako podstawy kształcenia humanistycznego, bez zamiaru zachowania tożsamości narodowej poszczególnych osób, przyczyniłoby się do jej stopniowej utraty. Co więcej, w nowej strategii Rząd zatwierdził, by reorganizację szkół na obszarach wiejskich oraz szkół prowadzących nauczanie w językach mniejszości narodowych można było przeprowadzić nie uwzględniając interesów dzieci, kierując się jedynie zasadą efektywności oraz minimalizowania wykluczenia społecznego. W następstwie takich postanowień, szkoła nie posiadająca wystarczającej liczby uczniów mogłaby zostać uznana za nieskuteczną, w wyniku czego doszłoby do jej zamknięcia, nie zważając na interesy dzieci. EFHR zwraca uwagę, że w wyniku zaplanowanej reorganizacji szkół³², szkoły mniejszościowe, które nie spełnią warunków do udzielenia akredytacji – m.in. posiadania minimalnej liczby uczniów w klasach 11i 12-tej zostaną zamknięte. Zdaniem

³¹ http://www.smm.lt/uploads/documents/VSS_2013-2022_2013-08-23.pdf

³² Reorganizacja szkół - przekształcenie szkół średnich w gimnazja, progimnazja, szkoły podstawowe - ma nastąpić do 1 września 2015 r.

EFHR, chociaż odpowiednia poprawka w kwestii zachowania w rejonach zwarcie zamieszkałych przez przedstawicieli mniejszości szkoły/klasy z państwowym i ojczystym mniejszości językami nauczania została już omówiona w sejmowym Komitecie i obecnie czeka na opinię Rządu, należy zadbać, by reforma oświatowa przebiegała z uwzględnieniem potrzeb przedstawicieli mniejszości narodowych i zgodnie z zasadą niedyskryminacji. Wobec tego, EFHR uznała za stosowne wypowiedzenie się na temat poszczególnych luk nowej Strategii Oświaty w celu obrony interesów poszczególnych wrażliwych grup społecznych, których ona dotyczy, przedstawiając Rządowi swoje propozycje poprawek.

Dn. 23 grudnia 2013 r. Sejm RL zatwierdził nowy projekt Narodowej Strategii Oświaty na lata 2013–2022³³, uwzględniający zalecenia EFHR. W projekcie zawarto omówione przez Fundację poprawki i sugestie, a mianowicie: uzupełniony został pkt. 19.3 Strategii, odnoszący się do celu jakim jest zapewnienie wzmocnienia tożsamości narodowej oraz obywatelskiej. Po interwencji EFHR do strategii, załączono tekst o istotnym znaczeniu: w trakcie reorganizacji szkół niezbędne jest uwzględnienie *w szczególności interesów dziecka*. Postanowiono również za cel zapewnienie jakości kształcenia języka litewskiego oraz języków ojczystych mniejszości narodowych. Uwzględnienie w projekcie poprawek zasugerowanych przez EFHR daje nadzieję na to, że przy tworzeniu wspólnej polityki państwa będą brane pod uwagę interesy wszystkich jej członków, a strategia oświaty będzie sprawniej realizowana³⁴.

W 2011 r. Sejm RL przyjął nową Ustawę o oświacie³⁵, która ze względu na wprowadzone zmiany w oświacie mniejszości narodowych spotkała się z negatywną reakcją organizacji oraz przedstawicieli mniejszości narodowych na Litwie. Sprzeciw wywołały w głównej mierze postanowienia dotyczące ujednoczenia egzaminu z języka litewskiego dla maturzystów, wprowadzenia w szkołach mniejszości narodowych nauczania poszczególnych przedmiotów w języku litewskim, a także zmiany dotyczące tzw. optymalizacji szkół, które mogą doprowadzić do likwidacji szkół mniejszości narodowych.

W wyniku przyjęcia nowej ustawy zmniejszono liczbę godzin nauczania w językach mniejszości narodowych w szkołach państwowych, co wywołało sprzeciw w kręgach mniejszości narodowych. Przed przyjęciem ustawy pod petycją³⁶ przeciwko nowemu rozwiązaniu legislacyjnemu zebrano ponad 60 tys. podpisów, które zostały przekazane Pani prezydent, premierowi i przewodniczącej Sejmowi RL. W dn. 2 września 2011 r. w Wilnie przed

³³ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=463390&p_tr2=2

³⁴ <http://www.efhr.eu/2014/01/23/uwagi-efhr-dotyczace-narodowej-strategii-edukacji-2013-2022-zostaly-uwzględnione/>

³⁵ http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=441204

³⁶ <http://www.efhr.eu/2011/09/03/petycja-przeciwko-dyskryminujacej-mniejszosci-narodowe-na-litwie-nowej-ustawie-o-oswiacie/>

Kancelarią Prezydenta RL odbył się wiec protestacyjny w obronie nauczania w językach mniejszości narodowych w szkołach publicznych. Poza tym, w dniu 5 września 2011 r. EFHR skierowała do PE i KE petycję zbiorową przeciwko dyskryminacyjnym zapisom ustawy, w której instytucje unijne zostały wezwane do podjęcia natychmiastowych i zdecydowanych kroków w celu zmiany jej przepisów.

Do protestu przyłączył się również *Sojusz Rosjan Litwy*, który w dniu 31 marca 2011 r. skierował do Prezydenta RL protest w/s Ustawy o oświacie. Organizacje polskie działające na Litwie, m.in. Związek Polaków na Litwie (prezes Michał Mackiewicz), Stowarzyszenie Nauczycieli Szkół Polskich na Litwie *Macierz Szkolna* (prezes Józef Kwiatkowski), Forum Rodziców Szkół Polskich na Litwie (prezes Mirosław Szejbak), Związek Zawodowy Pracowników Oświaty Rejonu Solecznickiego także przyłączyły się do akcji protestacyjnej i skierowały petycje do Prezydenta RL o zawetowanie Ustawy o Oświacie³⁷. *Macierz Szkolna* wydała oświadczenie w sprawie sytuacji szkolnictwa polskojęzycznego na Litwie, w którym Zarząd Polskiej Macierzy Szkolnej na Litwie nawoływał do sprzeciwu wobec przyjętej w 2011 r. Ustawy o oświacie, która doprowadziła do zredukowania godzin nauczania w językach mniejszości narodowych w państwowych szkołach mniejszości narodowych. Mimo usilnych starań, intensywne próby nawiązania dialogu z władzami w kwestii ustawy oświatowej nie przyniosły żadnych zmian, a opisane powyżej petycje i prośby nie doczekały się oficjalnego odzewu, zaś Służba Kontrolera ds. Równych Możliwości ze swojej strony nie dopatrzyła się w tym akcie elementów dyskryminacyjnych.

Należy zaznaczyć, że Komitet Ministrów Rady Europy już we wcześniejszych swoich rekomendacjach zwrócił Litwie uwagę, że instytucje państwowe powinny aktywnie konsultować się z zainteresowanymi przedstawicielami mniejszości narodowych w sprawach związanych z organizowaniem nauczania w języku mniejszości narodowych. Rada Europy wyrażała zaniepokojenie m.in. w odniesieniu do zapewnienia mniejszościom narodowym prawa do jakościowego wykształcenia w takim samym stopniu jak osobom nienależącym do nich. Zwróciła również uwagę na brak podręczników w językach mniejszości narodowych oraz zobowiązanie nauczycieli do uczenia w języku państwowym w coraz szerszym zakresie, a nie w języku ojczystym. Zdaniem Rady Europy, takie działania mogą naruszyć prawa mniejszości narodowych do nauki w języku mniejszości. Stąd też w rekomendacjach wskazała Litwie, by zapewniła ona podręczniki w języku mniejszości na wszystkich

³⁷http://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/498746,mniejszosci_narodowe_na_litwie_prosza_o_zawetowanie_ustawy_o_oswiacie.html

poziomach kształcenia i rekomendowała, by oświatę zapewniali nauczyciele, którzy płynnie mówią w tym języku³⁸.

Kolejne zmiany w oświacie mniejszości narodowych zostały wprowadzone 20 lutego 2013 r. rozporządzeniem ministra oświaty i nauki „O zmianie ustalonego programu matury” (*Dėl brandos egzaminų ir įskaitų programų patvirtinimo "pakeitimo"*). Wprowadziły one ulgi dla uczniów szkół mniejszości narodowych na egzaminie maturalnym z języka litewskiego. Wprowadzenie ulg zostało jednak zaskarżone przez grupę litewskich posłów, którzy twierdzili, że uczniowie znaleźli się na nierównych warunkach, co jest sprzeczne z Konstytucją³⁹.

W czerwcu 2013 r. Naczelny Sąd Administracyjny RL (*Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas*) orzekł, że ulgi wprowadzone przez ministra oświaty są sprzeczne z konstytucyjną zasadą równości (1 cz. art. 29 Konstytucji RL). Orzekł również, że Ministerstwo Nauki i Oświaty RL wprowadziło ulgi samodzielnie, bez dokładnych badań, nie uwzględniając przy tym żadnych czynników i nie sprawdzając konieczności ich wprowadzenia⁴⁰.

Kolejne kontrowersje wśród przedstawicieli mniejszości narodowych wzbudziła wypowiedź premiera RL Algirdasa Butkevičiausa z lipca 2013 r., który zaznaczył, że nie jest możliwy powrót do poprzedniej wersji oświatowej, kiedy to egzaminy z języka litewskiego i literatury były różne dla szkół litewskich i nielitewskich. Dodał też, że ani absolwenci, ani nauczyciele nie żądali przywrócenia starej Ustawy o oświacie, co – jak wskazują wyżej przytoczone fakty z 2011 r. – nie było prawdą. Zbulwersowane wypowiedzią premiera Forum Rodziców Szkół Polskich na Litwie opublikowało w tej sprawie oświadczenie zwracając uwagę na dyskryminujący względem mniejszości narodowych charakter znowelizowanej Ustawy o oświacie i konieczność powrócenia do starego rozwiązania⁴¹. Niemniej jednak, pomimo nieustannego zwracania uwagi na tę kwestię, stanowisko władzy nie uległo zmianie.

Dnia 23 października 2013 r. Forum Rodziców Szkół Polskich na Litwie wystąpiło z oświadczeniem, w którym zażądało odwołania znowelizowanej Ustawy o oświacie i kontynuowania nauczania w języku polskim, jak było dotychczas. W oświadczeniu wskazywano m.in. na brak podręczników dla szkół mniejszości narodowych, które uwzględniałyby zmiany wprowadzone w programach nauczania szkół mniejszości narodowych. Oprócz tego przypomniano o braku okresu przejściowego dla mniejszości

³⁸<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/lithuania/LTU-CbC-IV-2011-038-LTU.pdf>

³⁹ <http://www.efhr.eu/2013/07/09/orzeczenie-w-sprawie-matur-nie-wyklucza-istnienia-roznych-matur/>

⁴⁰ <http://www.efhr.eu/2013/07/09/orzeczenie-w-sprawie-matur-nie-wyklucza-istnienia-roznych-matur/>

⁴¹ <http://www.efhr.eu/2013/07/18/premier-rl-a-butkevicius-wprowadza-w-blad-caly-narod-litewski/>

narodowych, który by pomógł w wyrównaniu wiedzy z języka państwowego i przygotowaniu uczniów szkół mniejszości narodowych do zjednoczonego egzaminu. Przypomniano również o braku przeszkolenia nauczycieli do prowadzenia zajęć tak, by zostały uzupełnione różnice programowe⁴².

Zdarzenia zachodzące w ostatnim czasie na Litwie powodują, że przedstawiciele mniejszości narodowych ciągle są poddawani niekorzystnym zmianom w odniesieniu do kwestii oświatowych. Kolejne zmiany w systemie oświaty zostały wprowadzone przez ministra oświaty i nauki pod koniec października 2013 r. Dnia 28 października 2013 r. minister podpisał nowe rozporządzenie, odwołujące dotychczasowe ulgi wprowadzone rozporządzeniem z dnia 20 lutego 2013 r. (możliwość napisania krótszego eseju). Nowe rozporządzenie ujednoliciło warunki egzaminacyjne dla szkół litewskich i szkół mniejszości narodowych⁴³. Ze względu jednak na objętościowe różnice w nauczaniu języka litewskiego wśród uczniów szkół litewskich i mniejszości narodowych, do 2019 r. nadal będzie obowiązywać okres przejściowy, zakładający zróżnicowane kryterium oceny prac w szkołach mniejszości narodowych, zatwierdzony jeszcze przez poprzedniego ministra oświaty i nauki (ulgi dla uczniów szkół mniejszości narodowych – możliwość popełnienia większej ilości błędów).

EFHR od początku wskazywała, że zmiany w systemie edukacji nie przewidziały dłuższego okresu na przygotowanie się i przystosowanie się do nowej formy egzaminu dla uczniów szkół mniejszości narodowych. EFHR uważa, że wszyscy obywatele Litwy powinni biegle władać językiem państwowym, mimo to samo państwo litewskie nie może uniemożliwiać mniejszościom narodowym pobierania nauki w placówkach z ojczystym językiem wykładowym, ponieważ jest to niezgodne z odpowiednimi zobowiązaniami wynikającymi z przyjętej przez Litwę Konwencji ramowej, która odnosi się do możliwości uczenia się w języku mniejszości narodowej. Litwa zobowiązała się również do zapewnienia osobom należącym do tych mniejszości, w ramach swoich systemów oświatowych, odpowiednich warunków do nauki języka mniejszości lub pobierania nauki w języku mniejszości (art. 14) oraz do zagwarantowania możliwości za pośrednictwem tego języka uczestniczenia w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym, jak również brania udziału w sprawach publicznych, zwłaszcza tych, które ich dotyczą (art. 15). Jest to szczególnie ważne biorąc pod uwagę raport przygotowany dla KE w 2011 r. dotyczący wsparcia EFS w

⁴²<http://kurierwilenski.lt/2013/10/23/forum-rodzicow-szkol-polskich-zada-odwolania-ustawy-o-oswiacie/>

⁴³http://www.smm.lt/web/lt/pranesimai_spaudai/naujienos_1/visu-lietuvos-mokyklu-abiturientai-laikys-vienodalietuviu-kalbos-ir-literaturos-brandos-egzamina

dostępie do rynku pracy i społecznego włączenia migrantów i mniejszości narodowych⁴⁴, który wykazał, że istnieje wiele barier w dostępie mniejszości narodowych do rynku pracy na Litwie. Problemy te mogą być wynikiem niedostatecznego poziomu opanowania języka litewskiego przez starsze osoby należące do mniejszości narodowych, jak również mogą być wywołane brakiem odpowiedniego wykształcenia wśród niektórych grup oraz brakiem umiejętności pozwalających sprostać wymaganiom nowoczesnego rynku pracy.

5.2. Pisownia imion i nazwisk

Według Państwowej Komisji Języka Litewskiego (*Valstybinė lietuvių kalbos komisija*), obce nazwy osobowe nie należą do systemu języka litewskiego i nie powinny być lituanizowane⁴⁵. Niestety, niektóre instytucje państwowe i niektórzy politycy z przekonaniem twierdzą, że w litewskich dokumentach powinny być używane wyłącznie litewskie litery. Argumentują to tym, że nazwiska są częścią języka litewskiego, dlatego też użycie takich liter, jak w, q, x stanowi zagrożenie nie tylko dla języka litewskiego, ale nawet dla samego państwa. Fakty świadczą jednak o czymś innym – z Urzędu Ewidencji Ludności przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych (dalej – MSW) (*Gyventojų registro tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos*) EFHR otrzymała 2 pisma z wykazem danych statystycznych odnoszących się do zarejestrowanych na Litwie prawie 8 tys. nielitewskich imion i nazwisk, jak np.: Agnieszka, Alexander, Katarzyna, Leszczyńska, Maxim, Szulc, Brown, Ivannikov, Violetta, Lacroix itd. (pisma są dostępne na stronie www.efhr.eu).

Zgodnie z Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności każdy ma prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Zezwolenie na oryginalną pisownię imion i nazwisk na Litwie staje się coraz bardziej aktualne zwłaszcza, że aż ponad 16% corocznie zawieranych małżeństw ma charakter mieszany (małżonek pochodzi z innego kraju) i zazwyczaj kobiety przyjmują nazwiska (zagraniczne) swoich mężów. Ponadto liczba dzieci urodzonych poza granicami Litwy w przeciągu zaledwie ostatnich 10 lat wzrosła z niecałego 1% aż do 16% w 2011 r. Zatem liczba osób dotkniętych tym problemem ma tendencję wzrostową.

Dnia 12 maja 2011 r. TS UE wydał orzeczenie w sprawie *Case C-391/09 Runevič-Vardyn and Wardyn*⁴⁶, w którym zaznaczył, że na obecnym etapie rozwoju prawa unijnego przepisy

⁴⁴ <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7104&langId=en>

⁴⁵ <http://www.efhr.eu/2012/07/19/nazwiska-nie-nazwy-firm-najbardziej/>

⁴⁶ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130de8fd2b2fbda9e4fdfa8699653f1a62989.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4OaNyQe0?text=&docid=82046&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=>

regulujące zapis imienia i nazwiska w aktach stanu cywilnego leżą w kompetencji państw członkowskich. Państwa członkowskie są jednakże zobowiązane do wykonywania omawianej kompetencji zgodnie z prawem unijnym, zwłaszcza z zasadą swobodnego przemieszczania się i pobytu w granicach UE.

Kwestia pisowni imion i nazwisk pozostaje nadal nierozwiązana na gruncie prawa litewskiego. Postulaty mniejszości narodowych (zwłaszcza polskiej)by pisownia imion mniejszości narodowych w ich języku narodowym (np. polskim) była na Litwie legalna, nie są zaakceptowane przez władze państwowe. W wyroku TS UE uznał również, że władze państwa członkowskiego nie mogą odmówić zmiany wspólnego nazwiska pary małżeńskiej (obywateli UE), ponieważ figuruje ono w aktach stanu cywilnego wydanych przez państwo członkowskie, z którego pochodzi jeden z tych obywateli (w formie zachowującej reguły pisowni języka urzędowego tego ostatniego państwa), jeżeli odmowa ta spowoduje dla wspomnianych obywateli UE poważne niedogodności na płaszczyźnie administracyjnej, zawodowej i prywatnej, co powinien rozstrzygnąć sąd krajowy. Jeżeli okaże się, że ma to miejsce, sąd ten powinien również zbadać, czy odmowa zmiany jest konieczna dla ochrony interesów (oficjalnego języka państwowego i tradycji), którą uregulowanie krajowe ma zapewnić, i czy jest proporcjonalna do zamierzonego uzasadnionego celu.

Kolejną sprawą, która odnosi się do naruszenia życia prywatnego jest sprawa E.B., która zawarła związek małżeński z A.M. i chciała przyjąć nazwisko męża w identycznej formie. Urząd Stanu Cywilnego nie wydał na to zgody, zatwierdzając nazwisko z żeńskim przyrostkiem „-ienė”. Tego typu przyrostki w nazwiskach są na Litwie zarezerwowane dla zamężnych kobiet. E.B. argumentowała, że nie chce takiej formy nazwiska, gdyż oboje z mężem są Polakami, zaś przyrostek ten jest charakterystyczny dla nazwisk litewskich. Ponadto różna postać nazwiska małżonków może przyczynić się do licznych nieporozumień na gruncie administracyjnym poza Litwą. Poza tym E.B. nie chciała, aby nazwisko zdradzało jej stan cywilny. Argumentacja ta okazała się niewystarczająca dla Urzędu Stanu Cywilnego, toteż E.B. złożyła pozew w tej sprawie do Sądu Dzielnicy Rejonu Wileńskiego. Sprawa jest nadal w toku.

Zakaz używania Nielitewskich znaków w oficjalnych dokumentach jest szczególnie uciążliwy w przypadku zawierania związków małżeńskich przez obywateli Litwy z obywatelami innych państw. Według danych Departamentu Statystyki przy Rządzie RL (*Lietuvos statistikos departamentas prie LR Vyriausybės*) w 2011 r. zarejestrowano 19 221 związków małżeńskich, z których 3010 było związkami mieszanymi. Większość tych

związków (ponad 70%⁴⁷) zawierały obywatelki Litwy, co zwykle wiąże się z przyjęciem nazwiska męża lub utworzeniem nazwiska podwójnego. W rezultacie dochodzi do rozbieżności w zapisie nazwiska w dokumentach litewskich i kraju pochodzenia męża. Powoduje to nieporozumienia, gdy powstaje potrzeba udowodnienia zawarcia związku małżeńskiego, zwłaszcza w przypadku urodzenia się dziecka w małżeństwie mieszanym. W związku z tym Departament Migracji przy MSW (*Migracijos departamentas prie LR VRM*) na wniosek zainteresowanego musi wydawać specjalne zaświadczenia potwierdzające tożsamość osoby, której nazwisko pisane za granicą różni się od postaci nazwiska obowiązującej na Litwie.

Dnia 22 stycznia 2013 r. Ministerstwo Sprawiedliwości RL (*LR Teisingumo ministerija*) za pośrednictwem swojej strony internetowej poinformowało, że w latach 2010–2012 zaobserwowano malejącą liczbę zgłaszanych wniosków o zmianę imienia i/lub nazwiska. Ministerstwo widziało w tym efekt zredukowania drogi proceduralnej dla niektórych rodzajów uzasadniania zmiany. Część kompetencji przeniesiono również z ministerstwa na urzędy stanu cywilnego najbliższe miejscu zamieszkania osoby zainteresowanej. Niewątpliwie uproszczenie wymagań proceduralnych wpłynęło na zmniejszenie liczby wniosków, jednakże ministerstwo pominęło w komunikacie czynnik mający – zdaniem EFHR – zdecydowanie większe znaczenie. Ministerstwo przemilczało fakt wprowadzenia w 2011 r. pewnych istotnych zmian w rozporządzeniu ministra sprawiedliwości w sprawie zatwierdzenia zasad zmiany imienia, nazwiska i narodowości (*Įsakymas dėl asmens vardo, pavardės ir tautybės keitimo taisyklių patvirtinimo*)⁴⁸. Szczególnie kontrowersyjny jest zakaz usuwania przyrostków wskazujących stan cywilny i dodawania/usuwania typowo litewskich przyrostków i końcówek (pkt. 11.9; pkt. 11.10). Skreślono w nim też inne następujące przypadki uzasadniające zmianę imienia i/lub nazwiska:

- Pkt 11.2 Osoba wnioskująca chce posiadać wspólne z małżonkiem nazwisko;
- Pkt 11.3 Osoba wnioskująca chce powrócić do poprzedniego nazwiska;
- Pkt 11.4 Osoba wnioskująca chce mieć podwójne nazwisko (do swego nazwiska dodać nazwisko małżonka);
- Pkt 11.9 Osoba wnioskująca chce mieć nazwisko niewskazujące na stan cywilny;
- Pkt 11.10 Osoba wnioskująca chce swoje nielitewskie nazwisko w formie gramatycznej (z litewskim przyrostkiem i/lub końcówką) zmienić na takie samo nazwisko w formie niegramatycznej (bez litewskiego przyrostka i/lub końcówki) albo odwrotnie – chce

⁴⁷<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=10651>

⁴⁸ <http://www.tm.lt/dok/Nr.%20111>

nazwisko w formie niegramatycznej zmienić na takie samo nazwisko w formie gramatycznej;

- Pkt 17. Jeżeli jeden z rodziców niepełnoletniego dziecka w chwili zawarcia małżeństwa przybiera nazwisko małżonka lub po rozwodzie wraca do swego poprzedniego nazwiska, to nazwisko niepełnoletniego dziecka jest zmieniane za pisemną zgodą drugiego rodzica oraz dziecka, jeżeli ukończyło ono 10 lat;
- Pkt 18. Zezwala się na zmianę narodowości, jeżeli wnioskodawca chce przyjąć narodowość jednego ze swoich rodziców lub dziadków.

Największy wpływ na malejącą liczbę wniosków o zmianę imienia lub nazwiska mogły mieć nie uproszczenia proceduralne, ale ograniczenie podstaw, na które powołując się mogą być dokonane zmiany w celu odzwierciedlenia tożsamości osoby, języka lub zmienionego stanu cywilnego. Jest to rezultat skreślenia punktu 11.9, dotyczącego form nazwisk niewskazujących na stan cywilny, i punktu 11.10, dotyczącego dodania lub usunięcia litewskiego przyrostka i/lub końcówki z nielitewskiego nazwiska. Wspomniane zmiany ww. rozporządzeniach mają charakter ograniczania praw, zwłaszcza że nie brakuje osób, które chciałyby skorzystać z prawa zmiany nazwiska, które wcześniej istniało. W takim świetle komunikat na stronie ministerstwa może wydawać się mylący, ponieważ odwraca uwagę obywateli od niekorzystnych dla nich zmian legislacyjnych.

Zauważyć przy tym należy, że Państwowa Inspekcja Językowa (*Valstybinė kalbos inspekcija*, dalej – PIJ) i władze państwowe nie widzą problemu w używaniu nielitewskich liter (takich jak x lub w) w numerach rejestracyjnych samochodów, nazwach firm przedsiębiorców zagranicznych i lokalnych, napisach informacyjnych skierowanych do turystów oraz na banderolach towarów akcyzowych⁴⁹. EFHR złożyła do PIJ pięć wniosków z prośbą o wyjaśnienie tej rozbieżności w stosowaniu prawa w tym zakresie. W odpowiedzi na pismo w sprawie banderoli na towarach akcyzowych PIJ poinformowała, że Służba Technologicznej Ochrony Dokumentów Państwowych przy Ministerstwie Finansów (*Valstybės dokumentų technologinės apsaugos tarnyba prie Finansų ministerijos*) potwierdza, że będące w obiegu serie formularzy dokumentów bezpiecznych są oznaczane literami alfabetu litewskiego, zaś „EFHR nie podała żadnego przykładu, przedstawiającego naruszenie tej normy”.

To ciągle zaprzeczanie wykazało, że PIJ nie ma chęci zbadania sprawy. W odpowiedzi na pismo w sprawie nielitewskich nazw przedsiębiorstw, PIJ powołała się na zasadę, na

⁴⁹<http://www.efhr.eu/2012/07/19/nazwiska-nie-nazwy-firm-jak-najbardziej/>

podstawie której nazwy oryginalne (nie w języku litewskim) osób prawnych nie wymagają tłumaczenia na język litewski. Uwaga EFHR, że zasada zezwalająca nie tłumaczyć nazw nie oznacza automatycznie, iż nazwy te mogą zawierać nieistniejące w alfabecie litewskim litery, nie została rozpatrzona. Natomiast odpowiadając na pismo EFHR w sprawie numerów rejestracyjnych samochodów, PIJ zaznaczyła, że kombinacje cyfr i liter na tablicach rejestracyjnych samochodów nie są słowami, zatem nie należą do sfery ochrony języka państwowego. Z tego wynika, że numery rejestracyjne mogą zawierać dowolne znaki z alfabetu łacińskiego. W listopadzie 2012 r. Wileński Okręgowy Sąd Administracyjny (*Vilniaus apygardos administracinis teismas*) orzekł, że napisy publiczne na Litwie powinny być umieszczane w języku państwowym (art. 17 Ustawy o języku państwowym), natomiast w przypadku banderoli na towary objęte podatkiem akcyzowym, tablic rejestracyjnych samochodów, a także nazw własnych firm powyższa norma prawna nie obowiązuje. Z powyższego wynika, że w odniesieniu do pisowni nazwisk oraz napisów publicznych państwo stosuje inne standardy niż do liter na tablicach rejestracyjnych samochodów, napisów na banderolach czy nazw firm.

Warto również wspomnieć o głośnej sprawie związanej z pisownią „WC”, która stanowiła przedmiot skargi skierowanej przez EFHR do sądu, po uprzednim przesłaniu zapytania również do PIJ. W wydanym postanowieniu PIJ stwierdziła, że *litery WC to międzynarodowy, uznawany we wszystkich krajach świata symbol informacyjny lub znak, mający znaczenie słowa toaleta publiczna. Nie ma w nim słów, dlatego nie wchodzi on w sferę ochrony języka państwowego oraz nie podlega wymaganiom dla napisów publicznych.*

Wniosek EFHR nie został jednak rozpatrzony właściwie, gdyż symbol „WC” w języku angielskim oznacza dwa słowa – „Water Closet”. Takie wyjaśnienie PIJ jest niezgodne ze stanem faktycznym i sprzeczne z orzeczeniem Sądu Konstytucyjnego RL z dnia 21 października 1999 r., zgodnie z którym używanie nielitewskich liter łamie zasady ochrony języka litewskiego. Poza tym Wileński Okręgowy Sąd Administracyjny również odmówił rozpatrzenia sprawy dotyczącej pisowni „WC” na znakach publicznych, argumentując tym, że EFHR nie jest odpowiednim podmiotem, którego prawa i interesy zostały naruszone. EFHR nie zgodziła się jednak z taką argumentacją i zaskarżyła orzeczenie sądu i pismo PIJ. Takie zachowanie raz jeszcze potwierdza, że w sytuacjach wykrycia przez EFHR możliwego naruszenia prawnego, PIJ odmawia rozpatrzenia skargi EFHR pod względem merytorycznym, uznając brak naruszenia w sprawie⁵⁰.

⁵⁰ W 2011 r. PIJ zaskarżyła kilka przedsiębiorstw w związku z nieprzestrzeganiem wymogów prawnych, m.in. dyrektora sołeczniczej zajezdni autobusowej i dyrektora zajezdni autobusowej rejonu wileńskiego za używanie

Pomimo tego za zmianę w dobrym kierunku należy uznać postanowienie Państwowej Komisji Języka Litewskiego (dalej PKJL) z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie informacji publicznej w języku niepaństwowym, która zezwala na używanie dowolnego języka obok litewskiego w napisach i informacjach dźwiękowych w środkach transportu, urzędach celnych, hotelach, bankach, agencjach turystycznych, reklamach. Jednakże informacja w innych językach nie może być obszerniejsza, a format tekstu nie może być większy niż tekstu w języku państwowym⁵¹. Taką decyzję podjęła Komisja po rozpatrzeniu pisma EFHR. Oznacza to, że odtąd wszystkie napisy i informacje dźwiękowe w środkach transportu, urzędach celnych, hotelach, bankach, agencjach turystycznych, reklamach oprócz języka litewskiego mogą być zamieszczane w dowolnym języku obcym. Pozytywne rozpatrzenie wniosku EFHR przez Komisję daje nadzieję, że języki mniejszości narodowych uzyskają swoje miejsce w sferze publicznej.

Dotychczas obowiązywał na mocy rozporządzenia Sejmu przyjęty przez Komisję językową Tryb tymczasowy dla publicznych informacji dźwiękowych oraz napisów publicznych z dn. 25 maja 1995 r.⁵². Stanowił on, że w tworzeniu publicznych informacji dźwiękowych bądź napisów publicznych dotyczących obsługi obcokrajowców (w hotelach, urzędach pocztowych, bankach, otwartych zakładach zbiorowego żywienia etc.), międzynarodowego transportu, turystyki itp. obok języka państwowego mogą być używane tradycyjne języki komunikacji międzynarodowej, tzn. angielski, niemiecki i francuski. Zdaniem EFHR, taka regulacja stanowiła bezpośrednią dyskryminację obywateli używających języków mniejszości i wszystkich innych przybywających na Litwę obcokrajowców, którzy nie znają żadnego z trzech ww. języków. Ponadto akt ten nie precyzował, dlaczego właśnie tym językom został nadany status szczególny względem innych języków.

Sprawa pisowni imion i nazwisk z każdym rokiem staje się coraz bardziej aktualna. W lutym 2013 r. EFHR po skierowaniu wniosku do Urzędu Ewidencji Ludności przy MSW (*Gyventojų registro tarnyba prie VRM*) otrzymała kolejne pismo z wykazem danych statystycznych odnośnie do zarejestrowanych na Litwie nielitewskich nazwisk, z którego

tablic określających trasę autobusu w jęz. polskim (obok jęz. litewskiego), a także dyrektora sp. z o.o. „Irzimas” za analogiczne działania itd. We wszystkich przypadkach Naczelny Sąd Administracyjny RL umorzył sprawy. Podobnie było w sprawie właścicielki sklepu w Awizeniach, która na swoim sklepie umieściła napis w języku polskim „sklep spożywczy” pod napisem w języku litewskim „parduotuvė” i nie zgodziła się na jego usunięcie. Właścicielce wymierzono grzywnę w wysokości 450 Lt.

⁵¹http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=437442&p_query=ne%20vals%ADtybine%20kalba&p_tr2=2

⁵²<http://www.infolex.lt/lite/ta/25968>

wynika, że na Litwie można zarejestrować imiona i nazwiska z literami x i q, jak np. Alexander, Oxana, Maxim, Alexey albo Lacroix⁵³.

Dnia 5 marca 2013 r. grupa robocza do spraw mniejszości narodowych, kierowana przez wiceministra kultury Edwarda Trusewicza, złożyła w rządzie propozycje dotyczące mniejszości narodowych. W swoich wnioskach proponowała m.in. uprawomocnienie oryginalnej pisowni nazwisk, dwujęzycznych nazw miejscowości i ulic⁵⁴.

Należy przypomnieć, że jeszcze w czerwcu 2013 r. Rząd zaproponował PKJL przygotowanie wytycznych, które regulowałyby kwestię używania nielitewskich znaków diakrytycznych w oficjalnych dokumentach. Jednakże 28 października 2013 r. PKJL oświadczyła, że nie może przyjąć dokumentu, który by był sprzeczny z postanowieniem orzeczenia Sądu Konstytucyjnego z 21 października 1999 r., zgodnie z którym imię i nazwisko obywatela RL w paszporcie musi być zapisane w języku państwowym. Zdaniem Sądu Konstytucyjnego, „imię i nazwisko w paszporcie ma być pisane w języku państwowym”, a „zapis imienia i nazwiska na innych stronach paszportu przy użyciu nielitewskich liter nie może być przyrównywany do wpisu w języku państwowym”.

Oprócz tego, PKJL stwierdziła, że oryginalna forma imion i nazwisk może być pisana w innych dokumentach niż dokumenty obywateli Litwy. Odnosząc się do stanowiska Komisji, Ministerstwo Sprawiedliwości ogłosiło, iż oczekuje na kolejne wyjaśnienie Sądu Konstytucyjnego w sprawie zapisu nazwisk nielitewskich w dokumentach tożsamości, które również wytłumaczyłoby, jakie znaczenie mają decyzje Komisji przy reglamentowaniu przez Sejm pisowni nazwisk. Zdaniem resortu sprawiedliwości, zmiany, które zaszły w społeczeństwie w ciągu dwóch ostatnich dziesięcioleci nie zostały przez Komisję uwzględnione. Po odpowiedzi Sądu Konstytucyjnego prace nad Ustawą o pisowni i imion i nazwisk w dokumentach zostaną kontynuowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości⁵⁵.

Stanowisko przyjęte przez PKJL wskazuje na niechęć uregulowania ciągnących się już od dwudziestolecia spraw i próbę uniknięcia przyjęcia odpowiedzi za przygotowanie zmian odnoszących się do pisowni imion i nazwisk w oficjalnych dokumentach. Oczekiwanie na kolejne wyjaśnienie Sądu Konstytucyjnego oznacza dalsze znaczne spowolnienie prac, pozostawiając w miejscu ograniczenia uniemożliwiającego używania własnych imion w innym języku niż litewski.

⁵³ <http://www.efhr.eu/2013/02/13/kolejne-sprzeczności-prawne-w-sprawie-oryginalnej-pisowni-imion-i-nazwisk/>

⁵⁴ <http://www.wilnoteka.lt/pl/artukul/propozycja-grupy-roboczej-oryginalna-pisownia-nazwisk>

⁵⁵ <http://vilniaus.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/del-nelietuvisku-asmenvardziu-rasybos-lauks-konstitucinio-teismo-isaiskinimo-424702#.Uo8HCNKnd2I>

5.3. Język mniejszości narodowych w sferze publicznej

Dnia 12 czerwca 2013 r. Sejm odrzucił przygotowany przez grupę parlamentarzystów z różnych frakcji sejmowych projekt poprawek do Kodeksu Cywilnego. Przedstawiony w maju 2013 r. projekt poprawek zezwoliłoby na stosowanie w nazwach osób prawnych liter z alfabetu łacińskiego „w”, „q”, „x”. Przewidywał on również, że nazwa osoby prawnej powinna być utworzona zgodnie z normą ogólnego języka litewskiego, z wyjątkiem przypadków, gdy są używane wyrazy gwarowe lub wyrazy obce utworzone na podstawie alfabetu łacińskiego. Nazwa podmiotu prawnego może być utworzona z liter alfabetu litewskiego lub łacińskiego (które nie mogą być rozumiane jako wyrazy), także liczb lub ich zestawienia. Projekt został jednak odrzucony do ponownego rozpatrzenia, co też oddaliło możliwość usprawnienia procesu zakładania przedsiębiorstw, który jest utrudniony przez rozporządzenie rządowe, zgodnie z którym od 1 maja 2013 r. PKJL musi zatwierdzać nazwę każdej nowo powstającej spółki (litewskiej ale nie zagranicznej) lub organizacji. Komisja musi to robić na podstawie Kodeksu Cywilnego, który przewiduje wyłącznie stosowanie liter alfabetu litewskiego w nazewnictwie przedsiębiorstw⁵⁶. Jak pokazała praktyka, PKJL odrzuca ponad 95% nazw spółek, uznając je za niezgodne z normami językowymi, co też powoduje wydłużenie się okresu ich zakładania na Litwie⁵⁷.

Art. 37 Konstytucji RL oraz Konwencja ramowa gwarantują obywatelom przynależącym do mniejszości narodowych prawo do rozwijania swego języka, kultury i tradycji. Art. 10 Konwencji ramowej przewiduje, że kraje, wśród nich także Litwa, zobowiązują się do zagwarantowania każdej osobie, deklarującej swą przynależność do mniejszości narodowej, prawo do swobodnego używania języka ojczystego w sferze prywatnej i publicznej, w wersji pisanej i mówionej. Obecne praktyki władz wydają się podnosić kwestię dyskryminującego traktowania, ponieważ tylko używanie języków mniejszości narodowych, a nie innych, jest ograniczane lub zakazane.

Istnieje również ujemna strona wspomnianej sytuacji, w pewnym stopniu napędzana przez działania władz, które w praktyce dotyczą tylko języków mniejszości narodowych: wzrost nietolerancji a nawet przemocy przeciwko mniejszościom narodowym na Litwie. Dnia 20 stycznia 2012 r. około godz. 22:30 w pobliżu Domu Kultury Polskiej w Wilnie grupa niezidentyfikowanych osób obrzuciła kilku uczniów polskiego gimnazjum w Wilnie

⁵⁶ <http://kurierwilenski.lt/2013/06/12/trzy-literki-zagrazaja-jezykowi-litewskiemu/>

⁵⁷ <http://vz.lt/article/2013/7/13/imoniu-steigejams-kalbininku-surestas-kliuciu-ruozas>

wyzwiskami m.in. odnoszącymi się do narodowości polskiej, po czym ich zaatakowała⁵⁸. Jeden z uczniów, D. Cz., który nie zdołał uciec, został pobity, w wyniku czego stracił przytomność. Prowadzący śledztwo nie widzą w incydencie motywu narodowościowego lub rasistowskiego. Pomimo że główne litewskojęzyczne media (www.delfi.lt, www.15min.lt, www.diena.lt) napisały o tym incydencie, jednakże przemilczały fakt, że przestępstwo mogło być dokonane na tle narodowościowym. EFHR wyznaczyła nagrodę finansową za dostarczenie informacji, które przyczynią się do ujęcia sprawców. Terminy dokonania wszystkich możliwych czynności wskazane w Kodeksie Postępowania Karnego RL upłynęły 23 lipca 2012 r., jednakże terminy prowadzenia dochodzenia są przedłużane, sprawcy zaś w dalszym ciągu poszukiwani.

EFHR obserwowała również działania i wypowiedzi czołowych polityków i instytucji publicznych, którzy zaczęli wypowiadać coraz mniej tolerancyjne komentarze wobec mniejszości w państwie. Prezydent RL, Dalia Grybauskaitė, poruszała np. tzw. kwestie polskie, które stały się synonimem „problemów mniejszości narodowych”. Dotyczyły one ujednoliconego egzaminu z języka litewskiego i prawnego uregulowania pisowni nazwisk mniejszości narodowych⁵⁹. Takie zachowanie można ocenić jako wykorzystywanie do swoich celów politycznych wątków narodowo-patriotycznych, co przyczynia się do zachwiania demokracji i podziałów społeczeństwa. Obawy EFHR podnosi również sondaż pokazujący negatywne nastawienie społeczeństwa wobec mniejszości narodowych. Sondaż przeprowadzony w listopadzie 2011 r. przez "GfK Custom Research Baltic" pokazuje, że 87% Litwinów najbardziej nie chce mieszkać w sąsiedztwie Romów, 51% – Polaków i 45% – Żydów.

Pomimo tych niepokojących tendencji, EFHR z zadowoleniem przyjęła ogłoszenie przez Ministerstwo Kultury RL, pod koniec 2012 r. konkursu „Za tolerancję narodową”. Ministerstwo kontynuuje w ten sposób zapoczątkowaną w 2007 r. tradycję polegającą na nagradzaniu osób, które najbardziej przyczyniły się do promowania tolerancji narodowej w środkach masowego przekazu. Celem ogłoszonego konkursu było zaszczerpienie członkom wspólnoty tolerancji wobec mniejszości narodowych, a także podjęcie walki z dyskryminacją narodową lub rasową⁶⁰.

Oprócz tego warto również wspomnieć o rozpoczętej w przestrzeni internetowej prywatnej akcji „Lithuania loves Poland”, która miała kontynuować historyczną przyjaźń

⁵⁸<http://kurierwilenski.lt/2012/01/24/rozmawial-po-polsku-ledwo-go-nie-zabili/>

⁵⁹<http://www.efhr.eu/2013/07/23/prezydent-rl-a-kwestia-polska/#more>

⁶⁰<http://www.efhr.eu/2012/12/05/ministerstwo-kultury-oglasza-konkurs-za-tolerancje-etniczna/>

między narodami i pokazać, że narody darzą się wzajemną sympatią i są otwarte dla siebie. W rozpoczętą na portalu społecznościowym *Facebook* akcję dołączyli się nie tylko zwykli mieszkańcy, ale i politycy, dziennikarze, przedsiębiorcy i wykładowcy. Na samym tylko portalu akcję poparło ponad 3,3 tys. osób.

Wspomniane powyżej kwestie dotyczące oświaty mniejszości narodowych, pisowni imion i nazwisk, a także używania języka mniejszości narodowych w sferze publicznej świadczą o występowaniu na Litwie licznych problemów, których rozwiązanie zagwarantowałoby odpowiednie wywiązywanie się przez państwo z przyjętych zobowiązań międzynarodowych. Zaznaczyć należy, że również Komitet Ministrów Rady Europy w swojej rezolucji z 2012 r. odnoszącej się do implementacji Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych⁶¹ zalecił Litwie, by w trwającym procesie legislacyjnym zapewniła jasne i spójne ramy prawne zgodne z zasadami Konwencji ramowej. Zdaniem Komitetu Ministrów, oprócz braku jasnych i spójnych regulacji prawnych dotyczących ochrony mniejszości narodowych, utrudniony jest również dostęp do finansowania dla szkół mniejszości narodowych w ramach publicznego systemu edukacji. Oprócz tego przyznaje się również niewystarczające środki finansowe na ochronę kultury i tożsamości mniejszości narodowych. W rezolucji krytyce są poddawane nawet orzeczenia litewskich sądów za nieuwzględnianie zapisów Konwencji ramowej. W związku z tym Komitet Ministrów zwraca uwagę, że Litwie należy poczynić odpowiednie kroki, aby zapewnić środki finansowe w celu wspierania i promowania ochrony i rozwoju mniejszości narodowych, jej obecności, włączając w to media i materiały edukacyjne. Co więcej, oczekuje się zapewnienia, że rządowa polityka promocji języka państwowego nie wprowadzi nieproporcjonalnych przeszkód na drodze do zatrudnienia i ograniczenia innych możliwości dla osób należących do mniejszości narodowych, że będzie ona zgodna z zobowiązaniami Litwy wynikającymi z Konwencji ramowej oraz że zapewni odpowiednie monitorowanie i sprzeciwi się nietolerancji wobec mniejszości. Mając na względzie wskazaną wyżej sytuację i przyjęte przez Litwę zobowiązania międzynarodowe, niezbędne jest jak najszybsze przyjęcie nowelizacji Ustawy o oświacie zmierzającej do uwzględnienia różnic programowych pomiędzy szkołami z litewskim i nielitewskim językiem nauczania oraz likwidacji przepisów wprowadzających nierówność pomiędzy szkołami. Powinna ona także zagwarantować szkołom odpowiednio wysokie finansowanie, które pokrywałoby wyższe koszty nauczania w szkołach mniejszości narodowych. Powinna ona również wprowadzać możliwość nauki języka mniejszości w

⁶¹<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2009951&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDDB021&BackColorLogged=F5D383>

szkołach litewskich na terytoriach zwarcie zamieszkałych przez mniejszości narodowe. Ponadto państwo powinno wspierać finansowo mniejszości narodowe, aby mogły one w odpowiedni sposób rozwijać i pielęgnować swój język, tradycje i obyczaje.

5.4. Kwestia nazewnictwa topograficznego

Konwencja ramowa gwarantuje wolność w zakresie używania języka m.in. poprzez umieszczanie prywatnych nadpisów w językach mniejszości narodowych i oficjalnych nadpisów takich jak nazwy ulic. Zgodnie z art. 11 Konwencji ramowej w rejonach tradycyjnie zamieszkałych przez znaczącą liczbę osób należących do mniejszości narodowej państwo ma starać się umieszczać tradycyjne nazwy lokalne, nazwy ulic i inne oznakowania topograficzne o charakterze publicznym również w języku mniejszości, o ile istnieje tam wystarczające zapotrzebowanie na takie oznakowania. Jest to jednakże całkowicie ignorowane przez władze litewskie. Sukcesywnie nakładane są kary na podmioty samorządowe niestosujące się do nakazów usuwania dwujęzycznych tablic z nazwami ulic w innych językach, całkowicie ignorując wszelkie prawne zobowiązania w zakresie praw człowieka jak np. Konwencja ramowa. Litewskie sądy systematycznie przyznają PIJ rację i tym samym przyrzucają oko na Konwencję ramową.

- Dnia 10 lipca 2010 r. nakaz w sprawie tablic z nazwami ulic otrzymała dyrektor Administracji Samorządu Rejonu Wileńskiego. Dnia 16 września 2010 r. za niezastosowanie się do nakazu, PIJ nałożyła na nią karę w wysokości 400 Lt. Natomiast 27 września 2010 r. dyrektor zaskarżyła decyzję PIJ do Wileńskiego Administracyjnego Sądu Okręgowego. Skarga została jednak odrzucona, a wymierzona przez PIJ karę utrzymano w mocy. Dyrektor zaskarżyła również tę decyzję, tym razem do Naczelnego Sądu Administracyjnego RL, który uznał orzeczenie sądu pierwszej instancji za uzasadnione.
- Dnia 22 listopada 2011 r. Wileński Administracyjny Sąd Okręgowy orzekł w sprawie decyzji Rady Samorządu Rejonu Wileńskiego (*Vilniaus rajono savivaldybės taryba*) o nadaniu jednej z ulic w Zujunach (zamieszkałych w większości przez mniejszość polską) imienia znanego polskiego poety Juliana Tuwima. Pomimo petycji lokalnych mieszkańców, władze litewskie stwierdziły, że Julian Tuwim nie ma zasług dla Litwy, wobec tego ulica nie może być nazwana na jego cześć⁶².

⁶²<http://www.efhr.eu/2011/08/23/wiele-ha%C5%82asu-o-nic/>

- Dnia 21 grudnia 2012 r. Naczelny Sąd Administracyjny RL uznał, że dyrektor Administracji Samorządu Rejonu Wileńskiego nie dopełniła nałożonych na nią obowiązków z art. 91² cz. 2 Kodeksu naruszeń administracyjnych RL. L.K nie podjęła niezbędnych działań w celu usunięcia dwujęzycznych tablic z nazwami ulic w niektórych miejscowościach rejonu wileńskiego. Zgodnie z orzeczeniem Wileńskiego Sądu Okręgowego z 28 października 2013 r., dyrektorka Administracji Samorządu Rejonu Wileńskiego została ukarana grzywną wysokości 2 tys. litów za uchylenie się od wyroku sądowego, przyjętego jeszcze w 2011 r. w sprawie usunięcia tabliczek z nazwami ulic w języku polskim.
- Dnia 23 grudnia 2013 r. Wileński Sąd Okręgowy nałożył na dyrektora Administracji Samorządu Rejonu Solecznickiego karę 43 400 litów za nieusunięcie prywatnych tablic z nazwami ulic w języku mniejszości narodowych, do czego zobowiązała decyzja Wileńskiego Sądu Administracyjnego z 25 września 2008 r. W opinii EFHR kara jest niewspółmierna do poczynionych naruszeń⁶³. Warto wspomnieć, że wcześniej na mocy orzeczenia z dnia 23 grudnia 2013 r. Wileński Sąd Okręgowy uchylił orzeczenie Sądu Dzielnicowego Rejonu Solecznickiego z dnia 7 marca 2013 r., który nałożył karę w wysokości 500 litów za niewykonanie orzeczenia sądu z 2008 r. Tym samym Sąd wyznaczył nowy 3-miesięczny termin na wykonanie orzeczenia. Należy zaznaczyć, że próba zmuszenia władz samorządowych do usunięcia oficjalnych i prywatnych dwujęzycznych tabliczek z nazwami ulic na terenach licznie zamieszkiwanych przez mniejszości narodowe jest sprzeczna ze standardami europejskimi, szczególnie z art. 11 ust. 3 Konwencji ramowej. Należy również zaznaczyć, że dwujęzyczne tablice zostały umieszczone w okresie obowiązywania Ustawy o mniejszościach narodowych. Biorąc pod uwagę powyższe, wyrok litewskiego sądu jest niepokojący i wygląda, iż jest częścią uzgodnionej kampanii przeciwko językom mniejszości narodowych.

W związku z orzeczeniem Naczelnego Sądu Administracyjnego RL z dnia 8 lipca 2011 r. w sprawie dwujęzycznych tablic z nazwami ulic, a także z działalnością komorników w tej mierze oraz z pojawiającymi się doniesieniami medialnymi o grożących sankcjach karnych EFHR rozpoczęła kampanię informacyjną oferując bezpłatną pomoc prawną dla właścicieli umieszczających na swoich domach tabliczki z dwujęzycznymi nazwami ulic⁶⁴. Zdaniem

⁶³<http://124.lt/pl/polityka/item/24923-horrendalna-kara-pieniezna-za-dwujezyczne-tablice-na-wilenszczyznie>

⁶⁴http://www.efhr.eu/download/ulotki/Do_kogo_skierowane_jest_orzeczenie_w_sprawie_podw%C3%B3jnych_nazw_ulic.pdf

EFHR, decyzja administracyjna Naczelnego Sądu Administracyjnego RL, dotyczy jedynie terenów i lokali podległych samorządowi, nie dotyczy zaś prywatnych posesji. Zarówno decyzja administracyjna, jak i orzeczenie sądu (art. 8 *Ustawy o zarządzaniu publicznym*) powinny dotyczyć każdego właściciela z osobna i odnosić się do konkretnie wskazanego budynku, więc powinny nosić charakter konkretny i indywidualny. Zatem egzekucja decyzji drogą działań komorników wobec osób, które nie były stroną w sprawie, jest niezgodna z prawem.

W tym miejscu należy wspomnieć o zachowaniu uczestnika programu telewizyjnego *Aš myliu Lietuvą (Kocham Litwę)*, M. M., który bezprawnie zerwał z domu w Ejszyszkach tabliczkę z dwujęzyczną nazwą ulicy wkraczając na teren prywatny⁶⁵. Naczelny Komisariat Policji Okręgu Wileńskiego (*Vilniaus apskrities vyriausiosios policijos komisariatas*) odmówił wszczęcia postępowania w tej sprawie twierdząc, że nie było wykroczenia prawnego. Sąd Dzielnicowy Rejonu Solecznickiego (*Šalčininkų rajono apylinkės teismas*) skargę odrzucił.

Kolejna niekorzystna dla mniejszości narodowych decyzja została podjęta 28 stycznia 2013 r. Przedstawiciel Rządu w okręgu wileńskim zażądał zmiany na terenie samorządu rejonu solecznickiego prywatnych tablic z nazwami ulic, które nie spełniają wymogów Ustawy o języku państwowym oraz zasad nadawania, zmiany i wciągnięcia do ewidencji nazw ulic, budynków, budowli i innych przedmiotów. Wileński Sąd Administracyjny zobowiązał administrację samorządu do wykonania żądania wnioskodawcy, tj. zobowiązał pozostawić tablice z nazwami ulic wyłącznie w języku litewskim w ciągu jednego miesiąca od uprawomocnienia orzeczenia. Orzeczenie to jest analogiczne do wcześniejszego orzeczenia z dnia 8 lipca 2011 r. w sprawie Samorządu Rejonu Wileńskiego. Dnia 30 września 2013 r. Naczelny Sąd Administracyjny RL utrzymał w mocy orzeczenie Wileńskiego Sądu Administracyjnego w kwestii usunięcia dwujęzycznych nazw ulic w samorządzie rejonu solecznickiego. Sąd orzekł, że Ustawa o języku państwowym jednoznacznie stwierdza, że nazwy ulic i miejscowości muszą być zapisane w języku litewskim, dlatego dwujęzyczne napisy ulic w rejonie solecznickim są niezgodne z prawem i nakazuje się urzędnikom samorządu ich usunięcie. Orzeczenie sądu jest ostateczne i niezaskarżalne.

Stosowanie przez władze litewskie podwójnych standardów (jedynie użycie języka polskiego i rosyjskiego jest zabronione na tabliczkach z nazwami ulic, podczas gdy inne, takie jak język angielski, są dozwolone) jest zauważalne w kolejnej sprawie, która została wszczęta po skierowaniu przez EFHR trzech skarg odnoszących się do znajdujących się w

⁶⁵<http://www.efhr.eu/2011/09/21/program-televizyjny-%E2%80%9Eas-myliu-lituva%E2%80%9C-pod-lupa-europejskiej-fundacji-praw-czlowieka/>

Nidzie napisów publicznych. W ten sposób EFHR upewniła się i wykazała, iż te same artykuły prawne w zależności od przedmiotu skargi – polskiego napisu lub napisu w innych językach – są przez PIJ inaczej interpretowane. EFHR w swoim wniosku zaskarżyła używane publiczne w Nidzie dwujęzyczne tabliczki z nazwami ulic i obiektów w języku litewskim i angielskim takie jak: *Pamario str., Purvynes str., G. D. Kuverto str., Kopų str., BEACH, CENTRE, STORE AGE* oraz umieszczone na budynkach publiczne napisy “*Kambarių nuoma; Zimmervermietung; Bed&Breakfast*”.

EFHR, powołując się na art. 17 Ustawy o języku państwowym oraz punkt 2 orzeczenia PIJ z 8 listopada 2012 w sprawie przedstawiania informacji publicznej w języku niepaństwowym (*Dėl viešos informacijos ne valstybine kalba pateikimo*), zwróciła uwagę, iż napisy w językach obcych zawierały bardziej szczegółowe informacje niż w języku państwowym, co narusza wspomniane przepisy. Inspekcja przypomniła, iż – zgodnie z 1 i 2 punktem orzeczenia PIJ z 8 listopada 2012– dla potrzeb międzynarodowej komunikacji, pisemna i dźwiękowa informacja publiczna w środkach transportu, urzędach celnych, hotelach, bankach, biurach turystycznych oraz w elementach reklamy, obok języka państwowego, może być podana i w językach obcych. PIJ stwierdziła, iż na podanych przez Fundację przykładach – banerach reklamowych przeznaczonych do informowania osób zagranicznych o znanych miejscach lub udzielanych usługach – umieszczona informacja jest zgodna z wymogami stawianymi dla napisów publicznych, dlatego w tym wypadku nie łamią one Ustawy o języku państwowym. Inspekcja odmówiła dalszego rozpatrywania wniesionych skarg. Opisana sprawa pokazuje, iż władze litewskie stosują podwójne standardy w odniesieniu do nadpisów w językach mniejszości narodowych i w języku angielskim⁶⁶.

Warto również wspomnieć o sprzeciwie wyrażonym 1 września 2013 r. przez premiera Litwy Algirdasa Butkevičiusa wobec dwujęzycznych nazw ulic i miejscowości na Litwie. Zdaniem premiera, warunki dla wszystkich obywateli powinny być jednakowe i nie powinno być znaków w dwóch językach, jeżeli szanujemy państwo, konstytucję i prawo naszego kraju i w tej kwestii nie powinno być wyjątków. Taka argumentacja jest niezgodna z art.10 Konwencji ramowej⁶⁷. Z kolei 2 września 2013 r. minister spraw zagranicznych Linas Linkevičius oświadczył, że nie słyszał wypowiedzi premiera, zaznaczając przy tym, że w programie rządowym jest wpis zobowiązujący do przygotowania projektu Ustawy o mniejszościach narodowych i rozwiązania kwestii podwójnego nazewnictwa ulic zgodnie z Konwencją ramową. Zazaczył, że Rząd nadal będzie trzymał się programu, dążąc do

⁶⁶ <http://www.efhr.eu/2013/10/30/tabliczki-w-jezyku-angielskim-jednak-zgodne-z-prawem/>

⁶⁷ <http://zw.lt/litwa/algirdas-butkevicius-jest-przeciwny-dwujezycznym-tabliczkom/>

rozwiązania tej kwestii. Działania rozpoczęto od oryginalnej pisowni nazwisk – trwają konsultacje, została utworzona grupa robocza, którą kieruje Ministerstwo Sprawiedliwości RL⁶⁸.

Zgodnie z przygotowanym przez wiceministra kultury projektem Ustawy o mniejszościach narodowych w samorządzie, w którym mniejszość narodowa stanowi nie mniej niż 25 proc. ogółu mieszkańców, w kontaktach z administracją samorządową osoba ma prawo do używania języka danej mniejszości. Oprócz tego w języku mniejszości mogłaby być publikowana zarówno informacja o ochronie zdrowia, porządku publicznym, bezpieczeństwie prawnym jak i pomocy prawnej oraz wyborach. Zgodnie z propozycją, na takim obszarze w języku mniejszości narodowych mogłyby być również umieszczane nazwy ulic, instytucji państwowych i znaki topograficzne. Wspomnianego wyżej projektu Ustawy o mniejszościach narodowych nie popiera jednak PKJL, której zdaniem takie rozwiązanie uprawomocniłoby dwujęzyczność, która jest sprzeczna z Konstytucją RL, a pracownicy samorządów będą zobowiązani do posługiwania się kilkoma językami mniejszości narodowych. PKJL stwierdziła nawet, iż proponowane zmiany mogłyby zakłócać pracę policji, służb medycznych i ratunkowych⁶⁹. Warto wspomnieć, że przeciwko przygotowanemu projektowi ustawy zaczęto zbierać podpisy oraz zorganizowano pikety pod budynkiem Sejmu i Rządu⁷⁰.

Dnia 27 listopada 2013 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przedstawiło swoją niewiążącą opinię na temat projektu Ustawy o mniejszościach narodowych. W swojej analizie Ministerstwo wskazało, że proponowane zmiany mogą być niezgodne z art. 14 Konstytucji RL stanowiącym, że językiem państwowym jest język litewski. Ministerstwo podkreśliło, że „Sąd Konstytucyjny już raz wyjaśnił, że drukowanie kart do głosowania nie w języku litewskim jest niezgodne z Konstytucją”. W opinii wskazano również, że przepis projektu ustawy zezwalający na podawanie informacji wyborczej w języku mniejszości narodowych jest nieprecyzyjny. Opinia Ministerstwa jest jednak niewiążąca, chociaż przekonująca, a projekt, przed poddaniem go pod głosowanie przez Sejm, powinien jeszcze uzyskać akceptację Rządu⁷¹.

⁶⁸<http://pl.delfi.lt/aktualia/litwa/linkevicius-nikt-nie-moze-zmienic-programu-rzadu-kwestia-dwujezycznego-nazewnictwa-zostanie-rozwiazana.d?id=62219967>

⁶⁹http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/29649/vlkk_nepritaria_dvikalbems_lentelems_ir_lenku_kalbos_vartojimui_savivaldybese

⁷⁰<http://zw.lt/wilno-wilenszczyzna/kazimieras-garsva-zbiera-podpisy-przeciwko-ustawie-o-mniejszosciach-narodowych/>

⁷¹<http://zw.lt/wilno-wilenszczyzna/ministerstwo-sprawiedliwosci-projekt-ustawy-o-mniejszosciach-narodowych-niezgodny-z-konstytucja/>

Dnia 23 grudnia 2013 r. Sejm wykreślił z harmonogramu głosowania projekt Ustawy o mniejszościach narodowych z 2010 r.⁷² Taka decyzja posłów tłumaczona była sprzecznością projektu z Konstytucją, gdyż wzoruje się ona na obowiązującej do 2010 r. Ustawie o mniejszościach narodowych, która została przyjęta przed 1992 r., czyli jeszcze przed uchwaleniem obecnie obowiązującej Konstytucji. Podobnej opinii jest prezydent Dalia Grybauskaitė twierdząca m.in., iż przywrócenie Ustawy o mniejszościach narodowych z 1989 r. naruszyłoby Konstytucję RL z 1992 r., oznaczałoby powrót do okresu postsowieckiego i wręcz próbę wrócenia do przestrzeni postsowieckiej. Doprowadziłyby również do zalegalizowania wielojęzyczności na Litwie, w tym także języka rosyjskiego⁷³.

W przekonaniu EFHR argumenty te nie tylko nie mają faktycznych podstaw, ale też wzbudzają niechęć społeczeństwa litewskiego do uregulowania kwestii ochrony prawnej mniejszości narodowych. Należy podkreślić, że wspomniana ustawa obowiązywała przez prawie 20 lat niepodległości państwa litewskiego i żadna instytucja (w tym litewski Sejm czy Sąd Konstytucyjny) nigdy nie kwestionowała jej zgodności z ustawą zasadniczą. Ponadto Litwa ma jasne zobowiązania prawne wynikające z ratyfikowanej przez nią w 2000 r., bez żadnych zastrzeżeń, Konwencji ramowej. Jej przepisy muszą być uwzględniane we wszystkich rozporządzeniach i ustawach, zwłaszcza dotyczących bezpośrednio mniejszości narodowych. Zdaniem EFHR, Sejm litewski powinien więc jak najszybciej przyjąć odpowiedni akt prawny chroniący mniejszości narodowe w państwie.

Trzeba zaznaczyć, że jeszcze w 2003 r. Komitet Ministrów Rady Europy zgłosił uwagi pod adresem Litwy dotyczące nieuregulowania krajowych aktów prawnych w tej sprawie. Ponadto w 2008 r. Komitet Doradczy Rady Europy zaapelował do władz Litwy o zastosowanie odpowiednich środków chroniących mniejszości narodowe tak, aby wspomniane nazwy oraz oznakowania były pisane w języku mniejszości i aby takie rozporządzenie było zgodne z Konwencją ramową. Jednakże powyższe uwagi wydają się być nie uwzględnione.

6. Mowa nienawiści w Internecie

Chociaż na Litwie istnieje Urząd Inspektora Etyki Dziennikarskiej (*Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba*), w kraju stale dochodzi do łamania praw człowieka w przestrzeni internetowej. Zgodnie z art. 19 Ustawy o informowaniu społeczeństwa RL (*LR visuomenės*

⁷²<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/skandalingas-istatymo-projektas-pristabdytas.d?id=63600828>

⁷³<http://www.efhr.eu/2013/12/23/pani-prezydent-nie-odroznia-mniejszosci-narodowych-od-migrantow/>

informavimo įstatymas)⁷⁴, zakazane jest umieszczanie w mediach informacji podżegającej m.in. do nienawiści, dyskryminacji czy przemocy wobec grupy ludzi ze względu na jej płeć, orientację seksualną, rasę, narodowość, język czy pochodzenie.

Jednym ze sposobów w jaki zachęca się do nienawiści, dyskryminacji na tle narodowościowym, a nawet przemocy fizycznej, są komentarze zamieszczane w Internecie, szkalujące grupy narodowe (narodowość polską, rosyjską, żydowską, litewską, białoruską, romską, azerską, amerykańską, arabską, ukraińską, albańską, itd.). Statystyka pokazuje, że liczba dochodzeń w sprawach przestępstw tego rodzaju rośnie dynamicznie od 2006 r. Jak dotąd żadna instytucja nie podejmowała działań, które zahamowałyby ten proceder. Dlatego też EFHR rozpoczęła systematyczne monitorowanie treści litewskich portali internetowych i portali mniejszości narodowych w celu ujawniania przypadków mowy nienawiści wobec różnych grup narodowościowych i rasowych. W celu ograniczenia powszechnej nietolerancji, EFHR skierowała znaczną liczbę wniosków o wszczęcie postępowań karnych przeciwko osobom, które w swoich komentarzach internetowych nawoływały do nienawiści, dyskryminacji czy przemocy wobec obywateli Litwy przynależących do mniejszości narodowych.

Analiza umieszczanych w Internecie komentarzy ujawniła, że najwięcej takich wypowiedzi zawierają komentarze czytelników pod artykułami związanymi z tematyką narodowościową. W 2012 r. EFHR skierowała 284 wnioski o ściganie autorów używających mowy nienawiści w komentarzach. Pewną trudnością jest długi czas oczekiwania na wynik ekspertyzy językowej, ale efekty są już widoczne – liczba tego typu komentarzy sukcesywnie się zmniejsza. EFHR przyznaje, że duża część przestępstw związanych z podżeganiem do nienawiści narodowej, rasowej, etnicznej, religijnej lub innej ma związek z komentarzami zamieszczanymi w Internecie. Należy przy tym zaznaczyć, że wzrost liczby dochodzeń jest wynikiem nie tyle wzrostu liczby przestępstw, lecz większej aktywności organów ścigania. Z pewnością w znacznym stopniu przyczynia się do tego m.in. działalność EFHR, co zauważył prokurator Kłajpedzkiej Prokuratury Okręgowej (*Klaipėdos apygardos prokuratūra*) Simonas Genys⁷⁵.

Autorzy komentarzy zostali skazani na karę grzywny (130–1040 Lt), prace społeczne (40 h) i karę ograniczenia wolności (7 miesięcy aresztu domowego w godzinach 22:00–06:00). Górna granica grzywny za lekkie przestępstwo (tak Kodeks Karny RL kwalifikuje czyny z art.

⁷⁴http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280580&p_query=&p_tr2=

⁷⁵<http://www.delfi.lt/news/daily/crime/neapykanta-kurstantys-komentatoriai-vis-dazniau-sulaukia-teisesaugos-demesio.d?id=60316943>

170) wynosi 500 MGL (współczynnik uzależniony od wypłaty socjalnej), który aktualnie wynosi 131 Lt. Dotychczasowe kary wahają się od 1 do 8 z możliwych 500 jednostek MGL. Orzekanie przez sąd niskich kar wynika z okoliczności łagodzącej, jaką zgodnie z litewskim prawem jest wyrażenie przez sprawcę czynu żalu. Aktualny stan w tej mierze nadal wskazuje na to, że problem napięć na tle etnicznym lub narodowym jest na Litwie bagatelizowany.

Jednym z godnych uwagi sukcesów EFHR jest zamknięcie na portalu społecznościowym *Facebook* grupy pt. *Piła na Polaków*⁷⁶, której motto brzmiało „Rźnij Polaka póki młody” i zawierała obraźliwe teksty, zdjęcia i wideo na temat Polaków i Żydów. Dnia 14 lutego 2012 r. EFHR zwróciła się do Generalnej Prokuratury RL z wnioskiem o wszczęcie dochodzenia wobec działań sześciu członków tej grupy. Prokuratura zarządziła przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego przez Główny Wileński Komisariat Policji. Komisariat po przesłuchaniu czterech członków grupy uznał sprawę za bezpodstawną, twierdząc, że zamieszczane komentarze, zdjęcia oraz prowadzone dyskusje na danej stronie były wyłącznie żartem uczestników grupy. Jednakże sama grupa została zamknięta. EFHR nie zgodziła się z taką decyzją komisariatu i złożyła do Wileńskiej Prokuratury Dzielnicowej skargę, wskazując konkretne wypowiedzi, komentarze i zdjęcia oraz podkreślając negatywny ich charakter. Prokuratura zadecydowała o ponownym wszczęciu dochodzenia w tej sprawie, wcześniejsza zaś odmowna decyzja Głównego Wileńskiego Komisariatu Policji została uchylona jako nieuzasadniona. W związku z tym, że terminy dochodzenia minęły 25 października 2012 r., dnia 5 listopada 2012 r. EFHR wystosowała pismo do Wileńskiej Prokuratury Dzielnicowej, mając na celu otrzymanie informacji o tym, na jakim etapie jest dochodzenie. Wkrótce EFHR została poinformowana, że już 8 października 2012 r. dochodzenie zostało umorzone, ponieważ działalność osób grupy *Piły na Polaków* nie wyczerpuje przesłanek przestępstwa wskazanego w art. 170 KK RL. Jednakże Wileńska Prokuratura Dzielnicowa nie poinformowała EFHR o postanowieniu prokuratora w/s umorzenia dochodzenia na podstawie art. 214 ust. 7 Kodeksu Postępowania Karnego. EFHR otrzymała niniejsze postanowienie 3 grudnia 2012 r. po wysłaniu wniosku w/s otrzymania kopii postanowienia prokuratora i 11 stycznia 2013 r. zaskarżyła je, krytykując bezczynność prokuratora niższej instancji. Skarga została odrzucona, zaś w uzasadnieniu powoływano się na to, że EFHR nie jest ani stroną postępowania karnego, ani poszkodowanym, dlatego nie jest możliwe zaskarżenie postanowienia prokuratora w/s umorzenia dochodzenia. Skarga skierowana w dniu 29 stycznia 2013 r. do Wileńskiego Sądu Dzielnicowego również została odrzucona. EFHR poszukuje poszkodowanych osób, gdyż sprawa w dalszym ciągu nie jest zamknięta.

⁷⁶<http://www.efhr.eu/2012/08/15/dochodzenie-w-sprawie-pily-na-polakow-nadal-trwa/>

- Pierwsza kara za poniżające i nawołujące do dyskryminacji na tle narodowościowym komentarze została wymierzona mieszkańcowi Kowna dnia 27 stycznia 2012 r. Autor został ukarany ograniczeniem wolności na okres 6 miesięcy oraz nakazem 40 godz. prac społecznych.
- W marcu 2012 r. wydano kolejny wyrok za komentarz do artykułu. Autora ukarano jedynie karą pieniężną w wysokości 130 litów, co jest karą symboliczną, uwzględniającą wyrażony przez oskarżonego żal za popełniony czyn.
- W kwietniu i maju 2012 r. wymierzono trzy kolejne kary, z czego dwie temu samemu autorowi. Wysokość nałożonych kar wynosiła 520 Lt oraz 390 Lt i 260 Lt.
- W okresie trwania ww. akcji, EFHR złożyła ponad 10 wniosków o wszczęcie postępowań karnych przeciwko autorowi komentarzy internetowych pod pseudonimem *Katastrofijus*. Chociaż komentarze te otwarcie nawoływały do nienawiści i przemocy wobec mniejszości polskiej, prokuratorzy nie podejmowali stosownych środków zmierzających do jego ukarania. Za jeden ze wspomnianych komentarzy autor został ukarany karą pieniężną w wysokości 910 Lt, która była najwyższą karą pieniężną wymierzoną w latach 2011–2012.
- Jesienią 2012 r. została nałożona rekordowa kara pieniężna (1040 Lt) na mieszkańca Szawel, który publicznie nawoływał do przemocy oraz fizycznego rozprawienia się z grupą ludzi ze względu na ich narodowość.
- Areszt domowy w godzinach od 22 do 6 rano, wyznaczony 17 grudnia 2012 r. był kolejną karą za użycie mowy nienawiści wobec mniejszości rosyjskiej w przestrzeni internetowej.
- W lipcu 2013 r., dzięki wcześniejszej interwencji EFHR, Wileński Sąd Dzielnicowy wydał nakaz karny za publiczne podżeganie do nienawiści na tle narodowościowym i poniżanie mniejszości polskiej w komentarzu umieszczonym na portalu *www.lrytas.lt*. Autor komentarza został ukarany ograniczeniem wolności na jeden rok, zakazem zmiany miejsca zamieszkania oraz zakazem dostępu do publicznych kafejek internetowych. Ponadto sąd wydał wobec niego zakaz opuszczania mieszkania w godzinach od 22 do 6⁷⁷.
- W sierpniu 2013 r. w odpowiedzi na skierowany przez EFHR wniosek do Prokuratury Generalnej został wydany kolejny nakaz karny za obraźliwy komentarz zamieszczony w serwisie społecznościowym *www.facebook.com*. Wileński Sąd Dzielnicowy wydał nakaz karny za publiczne podżeganie do nienawiści i nawoływanie do dyskryminacji na tle

⁷⁷ <http://www.efhr.eu/2013/07/11/ograniczenie-wolnosc-i-na-rok-za-komentarze-w-internecie/>

narodowościowym, które miało na celu poniżenie mniejszości polskiej. Autorowi komentarza wymierzona została kara pieniężna w wysokości 910 Lt⁷⁸.

- We wrześniu 2013 r. wydano nakaz karny za komentarz nawołujący do nienawiści rasowej i fizycznej umieszczony na portalu internetowym *www.15min.lt*. Olicki Sąd Rejonowy ukarał autora komentarza karą pieniężną w wysokości 1950 Lt. Ponieważ autor przyznał się do winy i wyraził żal za swój czyn, wysokość kary została zmniejszona do 1300 Lt.
- W listopadzie 2013 r., ukarany został kolejny autor obraźliwego komentarza, umieszczonego jeszcze w grudniu 2012 r., na portalu *www.lrytas.lt*. Sąd Dzielnicowy Rejonu Rosieńskiego postanowił poddać autora komentarza pod nadzór kuratora na okres jednego roku, zwalniając jednocześnie z odpowiedzialności karnej.

Warto także zaznaczyć, że oprócz wyżej wspomnianych interwencji EFHR zwraca uwagę na pojawiające się w Internecie dyskryminujące ogłoszenia o pracy. Na podstawie 11 art. Ustawy o Równych Szansach, w ofertach o zatrudnienie, przyjęcie na służbę państwową lub szkolenie zakazuje się ukazywania wymogów poza nielicznymi wyjątkami, które dają pierwszeństwo na podstawie płci, rasy, narodowości, języka, pochodzenia, niepełnosprawności, przynależności etnicznej lub religii. Jednakże nadal, ze względu na brak znajomości prawa litewskiego i wymagań ustawy, pojawiają się dyskryminujące oferty pracy.

Przykładem zaangażowania się EFHR jest złożona 17 września 2012 r. skarga do Służby Kontrolera ds. Równych Możliwości w sprawie dyskryminującego ogłoszenia zamieszczonego na portalu *darbo.lt*. Niestety, Służba umorzyła dochodzenie wskazując na brak obiektywnych danych o dokonanym naruszeniu oraz zarzucała EFHR brak interesu prawnego w sprawie. Nie zgadzając się z takim postanowieniem, EFHR złożyła skargę do Wileńskiego Okręgowego Sądu Administracyjnego z prośbą o unieważnienie decyzji Służby oraz podjęcie zobowiązania do rozpatrzenia skargi EFHR. Dnia 6 maja 2013 r. Wileński Okręgowy Sąd Administracyjny przychylił się w całości do skargi EFHR i uznał, że Służba nie wzięła pod uwagę stanu faktycznego, nie wypowiedziała się na temat ewentualnej sprzeczności wspomnianego czynu z ustawami oraz z pozostałymi aktami prawnymi, nie zadecydowała, jakie fakty lub dowody potwierdzają bądź zaprzeczają istotę naruszenia aktów prawnych. Należy zauważyć, że niniejsza sprawa miała ogromne znaczenie nie tylko z powodu stwierdzenia nieprawidłowości w wykonywaniu swoich funkcji przez Kontrolera ds. Równych Możliwości, ale również z racji rozstrzygnięcia kwestii związanych z możliwością zaskarżenia do sądu oświadczeń Służby przez organizacje pozarządowe. Tym samym sąd

⁷⁸ <http://www.efhr.eu/2013/08/14/za-komentarz-na-facebooku-tez-sie-grozi-kara/#more>

potwierdził, iż dyskryminujące ogłoszenie o pracy jest samodzielnym naruszeniem prawa, nieodnoszącym się do konkretnej osoby poszkodowanej.

Interwencje zgłaszane przez EFHR wskazują, że funkcje Kontrolera ds. Równego Traktowania, polegające na monitorowaniu Internetu w celu wyszukiwania dyskryminujących ogłoszeń o pracy. Niestety nie są one do końca wypełniane. W odniesieniu do podejmowanego przez EFHR wysiłku, z radością należy więc przyjąć fakt kierowania do pracodawców przez Kontrolera pierwszych ostrzeżeń w sprawie ogłoszeń z widocznymi odcieniami dyskryminacji.

Kolejnym utrudnieniem w skutecznej walce jest również nieuznawanie EFHR za stronę postępowania, toteż nie informuje się jej o kolejnych krokach w postępowaniu, co tym samym wyklucza możliwość odwołania się przez nią od decyzji odpowiednich organów. Poza tym daje to podstawę do zwątpienia w odpowiednie przeprowadzanie wszystkich czynności postępowania przygotowawczego oraz działań w celu ustalenia tożsamości autora komentarza. Natomiast sposób tłumaczenia się skazanych z popełnionych czynów (odruczowość, niewiedza o popełnianiu czynu przestępczego, irytacja) wskazuje na ciągle niską świadomość społeczeństwa litewskiego dotyczącą przestępstw w cyberprzestrzeni i potrzebę szerzenia informacji edukacyjnej w zakresie tej tematyki.

7. Inne incydenty na tle narodowościowym

W tym rozdziale zostaną opisane inne incydenty z udziałem mniejszości, które miały miejsce na Litwie w 2012 oraz 2013 r. Warto zaznaczyć, że sprawy z udziałem mniejszości często toczą się kilka lat, co również ujawnia luki w prawie litewskim oraz nieznaną prawo litewskiego i międzynarodowego zarówno przez obywateli, jak i pracowników instytucji państwowych.

- Niepokojące praktyki państwa stosowane są w kwestii zwrotu ziemi znacjonalizowanej za czasów ZSRR. W większości regionów Litwy dokonano już zwrotu znacznej większości ziemi lub nawet jej całości. Tylko w regionach zwarcie zamieszkałych przez mniejszość polską proces ten jest odwlekany. Ponadto na Litwie zastosowano nieznaną nigdzie na świecie instytucję „ruchomej nieruchomości”. Oznacza to, że ziemia znacjonalizowana w głębi Litwy może być zwrócona w postaci gruntów pod Wilnem pomimo tego, że prawa do tych terenów nadal posiada zamieszkała tu mniejszość polska. Służba Kontrolera w Sejmie (*Seimo kontrolieriaus tarnyba*) nie dostrzega w tej sprawie elementu narodowościowego.

Drugim problemem, który w głównej mierze dotknął polską mniejszość narodową, jest renacjonalizacja ziemi. Po kilku latach po jej zwrocie prawowitym właścicielom, państwo w wielu przypadkach dokonało renacjonalizacji ziemi, uzasadniając to działaniem tym, że jej lasy mają strategicznie ważne znaczenie dla państwa. Co najmniej 12 skarg w tej sprawie, opartych na wielu błędach proceduralnych, wpłynęło do ETPCz. Ponieważ EFHR nie prowadzi działalności w zakresie zwrotu ziemi osobom fizycznym czy rozstrzygania konfliktów pomiędzy osobami fizycznymi, wszystkie sprawy związane z tą kwestią EFHR kieruje do odpowiednich kancelarii prawnych, z którymi współpracuje.

- W sierpniu 2011 r. ówczesny minister oświaty Gintaras Steponavičius wysłał około 26 000 listów do rodziców uczniów szkół mniejszości narodowych, w których uzasadniał nowelizację Ustawy o oświacie. EFHR stoi na stanowisku, że takie działanie ministra nosi znamiona czynów zabronionych określonych w art. 168 i art. 170 Kodeksu Karnego RL, czyli odpowiednio bezprawne wyjawienie i wykorzystanie informacji o prywatnym życiu osób oraz podżeganie do nienawiści przeciwko jakiegokolwiek grupie narodowej, rasowej, etnicznej, religijnej lub innej. EFHR w dn. 16 września 2011 r. złożyła wniosek do Prokuratury Generalnej RL (*LR Generalinė prokuratūra*) z prośbą o wszczęcie dochodzenia i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej Ministra Nauki i Oświaty RL na podstawie ww. artykułów. Prokuratura Generalna odmówiła wszczęcia dochodzenia, decyzję motywując tym, że skierowane do uczniów szkół mniejszości narodowych listy miały charakter ogólny, a więc nie zawierały konkretnego odbiorcy i jego danych osobowych. W kontekście art. 168 KK RL stwierdzono brak skargi ze strony osób bezpośrednio zainteresowanych (rodziców uczniów, opiekunów itp.). Jednak, jak wynika z ww. artykułu KK, również prokurator w tej sprawie ma prawo wszcząć dochodzenie. Decyzję tę EFHR zaskarżyła do Wileńskiego Sądu Dzielnicy nr 1 (*Vilniaus miesto apylinkės teismas*). Skargę w części dotyczącej art. 170 sąd oddalił, natomiast decyzję Prokuratury Generalnej RL dotyczącą art. 168 sąd uznał za niezgodną z prawem i uchylił ją, nakazując ponowne rozpatrzenie wniosku EFHR. Prokuratura jednak pozostała przy niekorzystnej dla EFHR decyzji, twierdząc, że brak jest w tym przypadku naruszenia art. 409 Kodeksu Postępowania Karnego RL ze względu na niską społeczną szkodliwość czynu i brak osoby poszkodowanej. EFHR złożyła kolejną skargę apelacyjną, która została odrzucona w styczniu 2012 r. przez Wileński Sąd Dzielnicy, podkreślający brak skargi ze strony osób poszkodowanych. Na początku lutego 2012 r. na podstawie kolejnego odwołania sprawa listu trafiła do Wileńskiego Sądu Okręgowego. Dnia 17 lutego w tej sprawie odbyło się posiedzenie sądowe, o którym EFHR nie była poinformowana.

Ostateczna decyzja z 27 lutego 2012 r. również była nieprzychylna – sąd skargę oddalił. EFHR zwróciła się do rodziców uczniów z prośbą o zgłaszanie się osób, których prawa zostały naruszone. Osobną, jednakże niezwykle istotną kwestią, jest sprawa języka, w którym sporządzono ww. listy. Rodzice uczniów otrzymali listy w języku polskim, czyli niepaństwowym. PIJ poinformowała EFHR, że oficjalna korespondencja nie musi być prowadzona w języku państwowym. Oznacza to, że wszystkie działające na Litwie instytucje, urzędy, przedsiębiorstwa i organizacje mogą wysyłać korespondencję w dowolnym języku, oryginał zaś w języku państwowym zostawić w aktach sprawy⁷⁹. W związku z tym w lutym 2012 r. EFHR złożyła petycję do Komisji Petycji PE przeciwko gromadzeniu i przetwarzaniu przez Rząd RL danych ujawniających pochodzenie etniczne osoby. Poruszone w petycji kwestie zostały uznane za dopuszczalne zgodnie z Regulaminem PE, w związku z czym Komisja Petycji wszczęła jej rozpatrywanie.

- W lutym 2012 r. poseł PE Waldemar Tomaszewski – przewodniczący AWPL – wystosował do przewodniczącej Komitetu Regionów UE pismo z wnioskiem o interwencję w sprawie delegowania przez Rząd litewski przedstawicieli do Komitetu Regionów. W 2007 r. AWPL w wyborach samorządowych osiągnęła wynik 5,42%, podczas gdy próg wyborczy ustanowiono na poziomie 5,62%. Taka wysokość jest nietypowa przy 4% progu w wyborach samorządowych i 5% w wyborach parlamentarnych i do PE. Zaszło podejrzenie, że taki nietypowy próg powstał tylko w celu wyeliminowania konkretnej partii reprezentującej mniejszość narodową w państwie z udziału w przydzielaniu stanowisk przedstawicieli w Komitecie Regionów. W wyborach samorządowych w 2011 r. AWPL pokonała próg wyborczy, jednak była pominięta przy delegowaniu przedstawicieli do Komitetu pomimo spełnienia wszystkich wymogów formalnych.
- 10 lipca 2012 r. Główna Komisja Wyborcza (*LR Vyriausioji rinkimų komisija*) zmieniła granice kilku okręgów wyborczych „rozrzedzając” w niektórych z nich udział procentowy Polaków (nie był to pierwszy tego typu przypadek), przez co ingerowała w potencjał wyborczy konkretnej grupy obywateli. Działanie takie zwane w praktyce międzynarodowej „*gerrymandering*” jest sprzeczne m.in. z ratyfikowaną przez Litwę w 2000 r. Konwencją ramową. EFHR uważa, że głównym celem wprowadzonych zmian jest osłabienie polskiej mniejszości narodowej przy wyborze swoich przedstawicieli w kolejnych jesiennych wyborach parlamentarnych.

⁷⁹<http://www.efhr.eu/2011/10/13/wniosek-do-panstwowej-inspekcji-jezykowej-z-prosba-o-pociagniecie-do-odpowiedzialnosci-administracyjnej-ministra-oswiaty-i-nauki-rl-gintarasa-steponaviciusa/>

Należy zaznaczyć, że dnia 12 listopada 2012 r. Sejm RL omówił projekt nowelizacji Ustawy o wyborach. Zgodnie z propozycją podczas wyborów prezydenckich, sejmowych i samorządowych karty wyborcze miały by być drukowane również w językach mniejszości narodowych. Miało to na celu zapewnienie stabilności systemu wyborczego i wzrostu zaufania wyborców. Proponowane w art. 58 zmiany oznaczały, iż w okręgach, w których mniejszości narodowe stanowią nie mniej niż 10%, karty wyborcze powinny być przedkładane również w języku tej mniejszości narodowej⁸⁰. Sejm postanowił jednakże zwrócić projekt jego inicjatorom do dalszego doskonalenia.

W ocenie Fundacji pozbawienie przedstawicieli mniejszości narodowych prawa do głosowania lub wprowadzanie utrudnień w oddaniu swojego głosu ze względu na bariery językowe jest sprzeczne z gwarancją efektywnego udziału obywateli w procesie decyzyjnym w państwie demokratycznym. Pozbawianie członków mniejszości narodowych przysługujących im praw politycznych ze względu na brak informacji w języku mniejszości narodowych może być uznane za przejaw dyskryminacji, której zakazuje Konstytucja RL i międzynarodowe standardy w zakresie ochrony praw człowieka. Zwracając proponowane zmiany do inicjatorów zignorowano rekomendacje przedstawione przez obserwatorów OBWE w raporcie⁸¹ na temat procesu wyborczego na Litwie. Chociaż w raporcie czytamy, że w miejscowościach zwarcie zamieszkałych przez mniejszości państwo powinno rozważyć udostępnienie informacji wyborczych (w tym kart wyborczych) również w ich języku ojczystym, takie zmiany nie zostały przyjęte. Nie uwzględnienie uwag i sugestii organizacji międzynarodowych, co do potrzeby zmiany obecnej Ustawy o wyborach, przyczynia się więc do dalszego odwołania uregulowania tych spraw.

Warto również wspomnieć o planach Głównej Komisji Wyborczej odnoszących się do zmian granic okręgów wyborczych w wyborach do Sejmu w 2016 r. Utworzona w tym celu grupa robocza, w przygotowanym przez siebie projekcie, zaproponowała zwiększenie liczby okręgów w Wilnie o dwa, natomiast w Kownie i Szawlach zmniejszenie o jeden⁸². Celem zmian jest chęć wyrównania liczby wyborców i zmniejszenie istniejących dysproporcji powodujących zróżnicowanie głosów w okręgach wyborczych. Zgodnie z przygotowanym projektem, przewidziane zostało oddzielenie od okręgu szyrwincko-wileńskiego 5 dzielnic: Bujwidze, Podbrodzie, Glinciszki, Wesołówkę, Pikieliszki i dołączenie ich do okręgu malacko-święciańskiego. Oprócz tego od okręgu wileńsko-solecznickiego mają być zabrane

⁸⁰<http://www.efhr.eu/2013/10/14/efhr-w-sprawie-dwujezycznych-kart-wyborczych/>

⁸¹<http://www.osce.org/odihr/elections/98586>

⁸²<http://124.lt/pl/polityka/item/18687-w-gkw-o-zmianie-granic-okregow-wyborczych>

dzielnice: Gerwiszki, Trybańce, Siałki, Ciuzakampie i Biała Waka. Ich przyłączenie zaplanowano do okręgu orańsko-ejszyskiego. Zaplanowane działania sygnalizują chęć rozbicia okręgów mniejszości narodowej. Proponowane rozwiązanie kolejny raz potwierdza, że uwagi wskazane przez w zamieszkałych w większości przez Polaków i świadomego osłabienia siły głosów polskiej OBWE – aby decyzje w sprawie zmian granic okręgów wyborczych, które mają wpływy na społeczność mniejszości narodowych, były podejmowane po uzgodnieniu z przedstawicielami mniejszości narodowych – nie zostały uwzględnione⁸³.

Inne warte uwagi incydenty:

- W sierpniu 2012 r. Wileńska Prokuratura Dzielnicowa wszczęła postępowanie karne po wniesionym przez dyrektora IMPCz wniosku o popełnieniu przestępstwa wskazanego w art. 170 p. 2 KK RL, złożony zaś w tej samej sprawie wniosek EFHR został dołączony do wszczętego postępowania. Jednak już 29 maja 2013 r. postępowanie zostało umorzone. Nie zgadzając się z tą decyzją, EFHR 5 czerwca 2013 r. skierowała do prokuratury wnioski o przedstawienie kopii podjętej decyzji, jednak spotkała się pisemną odmową. Zdaniem EFHR, decyzja prokuratora była niezgodna z prawem i nieuzasadniona. EFHR nie miała również możliwości zaskarżenia postanowienia, ponieważ, zgodnie z prawem obowiązującym na Litwie, postanowienie można zaskarżyć dopiero po otrzymaniu przez wnioskodawcę kopii i zapoznaniu się z uzasadnieniem jego wydania.
- W sierpniu 2013 r. EFHR skierowała do redakcji „Lietuvos rytas” wnioski, prosząc o dokonanie zmian w artykule z dnia 30 lipca 2013 r., którego tytuł mógł podzegać do nienawiści wobec polskich kibiców. Apelowano również o wykreślenie zdania mówiącego o ewentualnym nieodpowiednim zachowaniu polskich kibiców, które nie było poparte żadnymi obiektywnymi dowodami. Warto zaznaczyć, że dnia 9 września 2013 r. wniosek EFHR został pozytywnie rozpatrzony, zaś nagłówek artykułu został zmieniony, a wspomniane zdanie usunięte.
- 28 czerwca 2013 r. członek AWPL został przez Trocki Sąd Rejonowy ukarany grzywną w wysokości 500 Lt za zorganizowanie niesankcjonowanego wiecu. Choć prawo krajowe przewiduje obowiązek złożenia w odpowiednim samorządzie wniosku o wydanie pozwolenia co najmniej 5 roboczych przed planowanym zebraniem, wniosek o zgodę w tym wypadku został złożony dzień przed planowanym wiecem. Odbyło się to w dniu, w

⁸³<http://124.lt/pl/polityka/item/18647-ograniczania-praw-politycznych-mniejszosci-narodowych-na-litwie-ciagdalszy>

którym została opublikowana informacja o porządku obrad Rady Miasta w sprawie możliwej likwidacji szkół mniejszościowych. Zatem wcześniej nie można było takiego wniosku złożyć. Dlatego też na wniosek EFHR orzeczenie sądu zostało zaskarżone. Po rozpatrzeniu skargi apelacyjnej Wileński Sąd Okręgowy uchylił orzeczenie w części dotyczącej grzywny i ograniczył się tylko do upomnienia.

- W kwietniu 2013 r. mieszkańcy Solecznik znajdowali w swoich skrzynkach pocztowych, na ulicach i za wycieraczkami szyb samochodu ulotki z mową nienawiści wobec osób pochodzenia żydowskiego i polskiego – *Lenkai ir žydai sprokite* oraz *Lenkai ir žydai lauk iš Lietuvos*⁸⁴.
- Dnia 31 maja 2013 r. w czasie ceremonii otwarcia Domu Europejskiego w Wilnie odbyła się pikieta przeciwko łamaniu praw człowieka na Litwie. Zebrani, pikietując pod budynkiem, w którym pod jednym dachem mieścić się ma Przedstawicielstwo KE na Litwie, Biuro Informacyjne PE oraz Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn, chcieli zwrócić uwagę przywódców europejskich na problem łamania praw człowieka w państwie widząc w tym jedyną możliwość przedstawienia swojego stanowiska w tej sprawie⁸⁵.
- Dnia 23 grudnia 2013 r. pod Sejmem odbył się protest przeciwko rozpatrywaniu projektu Ustawy o mniejszościach narodowych, który został zarejestrowany przez posła Jarosława Narkiewicza z AWPL w 2010 r. Grupka 10 osób trzymająca m.in. plakaty o treści: „Czy rządzący przyjmą konia trojańskiego od AWPL”⁸⁶ zarzucała, że projekt ustawy był rzekomo niezgodny z Konstytucją pomimo wcześniej obowiązującej przez 20 lat i prawie identycznej ustawy.
- Kolejna sprawa dotyczy grupy turystów z Polski wypędzonych z kościoła przez litewskiego księdza⁸⁷. Wileńska Prokuratura Dzielnicowa 4 października 2012 r. odmówiła wszczęcia dochodzenia motywując tym, że państwo nie ma prawa wtrącania się w działalność Kościoła i że EFHR opiera się jedynie na informacji podanej w mediach (z czym EFHR kategorycznie się nie zgodziła, ponieważ art. 2 Kodeksu Postępowania Karnego przewiduje obowiązek prokuratury sprawdzić dowolną informację o możliwym przestępstwie). W październiku 2012 r. Wileński Sąd Dzielnicowy nr 1 skargę przyjął. EFHR została poinformowana, że w Prokuraturze Dzielnicowej m. Wilna wszczęto dochodzenie w tej sprawie.

⁸⁴ <http://kurierwilenski.lt/2013/04/23/prowokacija- czy- kolejny- atak- na- polakow/>

⁸⁵ <http://kurierwilenski.lt/2013/05/31/pikieta- w- dniu- otwarcia- domu- europejskiego- w- wilnie/>

⁸⁶ <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prie-seimo-protestas-pries-tautiniu-mazumu-istatyma.d?id=63602134>

⁸⁷ This claim was submitted to the Prosecutor of Vilnius District on 26 September 2012.

- Sprawa obywatela Polski na stałe mieszkającego i pracującego na Litwie, któremu państwo uzależnia nadanie prawa do wykonywania zawodu od zdania egzaminu z języka litewskiego.
- Sprawa Towarzystwa Przyjaciół Nauki dotycząca zniszczonego napisu. W czasie renowacji budynku zniszczono napis „Towarzystwo Przyjaciół Nauk”. EFHR złożyła w tej sprawie wnioski do Departamentu Dziedzictwa Kultury przy Ministerstwie Kultury (*Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos*) i do KE. Departament wszczął procedurę administracyjną, której celem jest ustalenie winnego zniszczenia napisu.

8. Raporty na temat praw mniejszości narodowych na Litwie

Warto zwrócić uwagę na inne raporty organizacji pozarządowych, które podkreślają istniejący na Litwie problem dotyczący ochrony praw człowieka, zwłaszcza wrażliwych społecznie grup, takich jak mniejszości. Szczególnie warto przybliżyć raporty IMPCz i raport amerykańskiej organizacji Freedom House. Nie można też pominąć dokumentów Agencji Praw Podstawowych UE i Rady Europy. Oprócz raportów organizacji czy organów wyspecjalizowanych w ochronie praw człowieka, także w raportach z innych dziedzin odnotowuje się problemy na tle narodowościowym.

8.1. Unia Europejska

Raport Agencji Praw Podstawowych⁸⁸ informuje o tym, że organy państwowe nie zapewniają ofiarom naruszenia praw człowieka dostatecznej informacji o dochodzeniu swych praw i pomocy prawnej. Warto zauważyć, że w pierwotnej wersji raportu znalazła się pewna istotna nieścisłość. Chodziło o stwierdzenie, iż *na Litwie 42% objętych badaniem przedstawicieli mniejszości wskazało, że miało problemy na rynku pracy z powodu słabej znajomości języka litewskiego*. EFHR po dokonaniu dogłębnej analizy badań przeprowadzonych przez Instytut Pracy i Badań Społecznych (*Darbo ir socialinių tyrimų institutas*), na których bazowali autorzy raportu, uznała, że mniejszości nie mają problemów z językiem litewskim. Instytut potwierdził, że cytowana liczba 42% odzwierciedla tylko opinię respondentów, nie zaś ich bezpośrednie doświadczenie z zakresie kluczowych problemów, którymi stykają się przedstawiciele mniejszości narodowych ubiegających się o zatrudnienie

⁸⁸http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/917-AR_2010-conf-edition_en.pdf

bądź poprawę swojej sytuacji na rynku pracy. W wyniku interwencji EFHR raport został skorygowany⁸⁹.

Warto wspomnieć, że najpóźniej do 16 listopada 2015 r. Litwa ma obowiązek wdrożyć dyrektywę PE i Rady 2012/29/UE ustanawiającą normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw⁹⁰ oraz ofiar przestępstw nienawiści. Powinno to wzmocnić prawa pokrzywdzonych i członków ich rodzin do informacji, wsparcia i ochrony oraz do uczestniczenia w postępowaniu sądowym. Oprócz tego dyrektywa zwraca uwagę na potrzebę zapewnienia przez państwa ogólnych i specjalistycznych szkoleń dla urzędników, takich jak funkcjonariusze i pracownicy sądu, mających na celu nauczenie traktowania ofiar z szacunkiem oraz w sposób bezstronny i profesjonalny. Zawiera ona ponadto przepisy mówiące o zwiększeniu przez państwa członkowskie współpracy w celu podnoszenia świadomości, przez kampanie informacyjne i programy badawcze i edukacyjne, prowadzone również we współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, w zakresie praw pokrzywdzonych.

8.2. Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie

Wyborami na Litwie zainteresowało się również OBWE. Jej obserwatorzy w 2012 r. gościli na Litwie po raz pierwszy od 1996 r. i po wizycie sporządzili raport. Ich obecność została zarekomendowana w raporcie, który powstał po wizycie Misji Oceny Potrzeb Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR), mającej miejsce na Litwie w dniach 26–28 czerwca 2012 r.

Autorzy raportu Misji Oceny Potrzeb⁹¹ wskazali na kilka przykładów działań ze strony władz litewskich, które odbiegają od standardów ogólnie przyjętych i stosowanych w krajach UE:

- Zmieniono granice wyborcze w okręgach Wilno-Troki i Wilno-Szyrwinty, skąd wyłączono skupiska polskiej mniejszości i dołączono je do okręgów wyborczych zdominowanych przez ludność litewską. Tym samym świadomie osłabiono siłę głosów polskiej mniejszości narodowej, co jest niezgodne z Kodeksem dobrych praktyk wyborczych⁹² przyjętym przez Komisję Wenecką.
- To osłabienie siły głosów polskiej mniejszości narodowej i kolejne przeszkody w wyborze osób należących do mniejszości narodowych pojawiają się także poprzez nierównomierne

⁸⁹http://fra.europa.eu/sites/default/files/corrigendum_fra-annual-report-2010_en-de-fr.pdf

⁹⁰<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF>

⁹¹<http://www.osce.org/odihr/elections/92379>

⁹²[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2002\)023rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2002)023rev-e)

rozplanowanie okręgów wyborczych. Podczas gdy na terenach etnicznie litewskich jednego posła wybiera 30 tys. wyborców (minimalny wskaźnik), to w okręgach podwileńskich, zdominowanych przez mniejszości narodowe, jednego posła wybiera 45 tys. wyborców (maksymalny wskaźnik).

- Wskazano na brak przedstawicieli AWPL wśród szefów 71 okręgowych komisji wyborczych. Chociaż przyjęto zasadę, że wszystkie partie posiadające reprezentację w litewskim Sejmie mają prawo do udziału w kierowaniu komisjami okręgowymi, Główna Komisja Wyborcza właściwie pominęła AWPL przy rozdziale tych funkcji ważnych z punktu widzenia kontroli procesu wyborczego.
- Negatywnie oceniono utrzymywanie na Litwie 5-procentowego progu wyborczego, który obowiązuje partie mniejszości narodowych. Powołano się przy tym na stanowisko Wysokiego Komisarza OBWE ds. Mniejszości Narodowych, który już dawno rekomendował Litwie rezygnację z tego rozwiązania.
- Za działanie dyskryminacyjne uznano publikowanie informatorów dotyczących wyborów, w tym programów partii politycznych, jedynie w języku litewskim. Zdaniem autorów, AWPL powinna mieć prawo prezentacji swojego programu w języku polskim.
- Uznano, że na Litwie istnieje „nadmierna regulacja”, określająca zasady dostępu do mediów w trakcie kampanii wyborczej. Stwierdzono także, że wysokie koszty płatnych ogłoszeń wyborczych, biorąc pod uwagę zasady finansowania partii politycznych, ograniczają dostęp do mediów partiom mniejszości narodowych.

W konkluzji raportu stwierdzono, że wszystkie wyżej wymienione mankamenty wymagają „dalszej analizy” i „wyborczej obserwacji”.

Obserwatorzy z OBWE złożyli 3 stycznia 2013 r. sprawozdanie z jesiennych wyborów parlamentarnych na Litwie⁹³ 14 i 28 października 2012 r. Zawarto w nim sugestie dotyczące poprawy procesu wyborczego na Litwie oraz zwrócono uwagę na mniejszości narodowe i ograniczanie ich praw. Sprawozdanie jednoznacznie mówi o konieczności obniżenia aktualnego 5-procentowego progu wyborczego, co poprawi poziom reprezentacji mniejszości narodowych w procesie ustawodawczym. Zdaniem autorów, decyzje w sprawie zmian granic okręgów wyborczych muszą być podejmowane tylko po uzgodnieniu z przedstawicielami mniejszości narodowych. Poza tym na terenach zamieszkiwanych przez mniejszości narodowe informacja o procedurze głosowania ma być podawana w języku tych mniejszości, zniesienie bariery językowej ułatwiłoby obywatelom procedurę wyborczą. Sprawozdanie to

⁹³<http://www.osce.org/odihr/98586%20>

jest dobrym początkiem i sprzyja wprowadzeniu zmian w litewskim prawie wyborczym, które mogłyby wpłynąć na zwiększenie reprezentacji mniejszości narodowych w życiu politycznym.

8.3. Freedom House

W raporcie Freedom House za 2012 r.⁹⁴ stwierdzono, że *prawa mniejszości etnicznych, które stanowią 16% populacji Litwy, są chronione przez prawo*. To stwierdzenie nie jest zgodne z prawdą i może prowadzić do nieporozumień, jako że doszło do wygaśnięcia ustawy o mniejszościach narodowych i dotychczas nie uchwalono żadnej nowej regulacji w tej mierze. Tego rodzaju błąd mógł powstać ze względu na globalny charakter działalności organizacji, która może nie być świadoma niektórych wydarzeń, które mniejsze organizacje o zasięgu lokalnym są w stanie dostrzec. EFHR wystosowała do Freedom House pismo, w którym zwraca uwagę na tę nieścisłość i przybliżyła kwestię oczywistych braków w legislacji RL i działalności instytucji w tym zakresie.

Pomimo ww. niefortunnego sformułowania raport punktuje liczne słabe strony ochrony praw człowieka na Litwie. Raport wskazuje, że co czwarty przedstawiciel mniejszości na Litwie doświadczył dyskryminacji w pracy. Ponadto raport podkreśla dyskryminację doświadczaną przez Romów, najbardziej dyskryminowaną mniejszość w państwie. Według raportu ma ona najgorszy dostęp do usług socjalnych, zatrudnienia oraz najgorsze relacje z policją. Rządowy Program Integracji Romów w społeczeństwie litewskim 2008–2010 identyfikował potrzeby Romów odnośnie do edukacji i zatrudnienia, jednakże pozbawiony był rozwiązań socjalnych –kwestii mieszkaniowych, dostępu do opieki zdrowotnej itp. Ponadto pomimo planowanego finansowania w wymiarze 1 mln litów rocznie, faktycznie wydano ok. 1 mln litów w przeciągu trzech lat.

Dzięki długotrwałym staraniom EFHR, raport Freedom House za rok 2012 został zmieniony i zamiast niezgodnej z prawdą informacji na temat sytuacji prawnej mniejszości narodowych na Litwie zostało umieszczone stwierdzenie: *Dyskryminacja mniejszości etnicznych, które stanowią 16% populacji, pozostaje problemem, zwłaszcza wśród małej romskiej populacji*.

Natomiast w najnowszym swoim raporcie *Freedom House* z 2013 r. nie wspomina się, iż mniejszości narodowe na Litwie są prawnie chronione. Raport zwraca również uwagę, że dyskryminacja mniejszości etnicznych, nadal pozostaje problemem. Oprócz tego wspomina,

⁹⁴<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/lithuania>

że uczniowie szkół mniejszości narodowych zobowiązani są do zdawania takiego samego egzaminu maturalnego z języka litewskiego jak uczniowie szkół litewskich⁹⁵.

8.4. Amnesty International

Amnesty International, organizacja międzynarodowa działająca na rzecz praw człowieka, w swoim raporcie⁹⁶ z 2012 r. zarzuciła Litwie bierne stanowisko w sprawie tajnych więzień CIA na terytorium RL. Według *Amnesty International* najbardziej gorszący jest fakt, że bez względu na ciągle pojawiające się nowe informacje w tej sprawie Rządowi litewskiemu brakuje silnej woli politycznej, aby przeprowadzić dokładne śledztwo. W raporcie jest mowa również o dyskryminacji mniejszości seksualnych, których sytuacja od ubiegłego roku uległa widocznemu pogorszeniu. Poza tym *Amnesty International* wypomniała Litwie, że nie zamierza ona ratyfikować Protokołu Nr 12 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności wprowadzającego ogólny zakaz dyskryminacji, o czym Rząd RL w lutym 2013 r. poinformował Radę Europy.

Nie można pominąć faktu, iż w lipcu 2013 r. *Amnesty International* przekazała kanclerzowi Rządu Alminasowi Mačiulisowi swoje rekomendacje⁹⁷ na czas sprawowania przez Litwę sześciomiesięcznej prezydencji w Radzie UE. Jedną z rekomendacji powyższej organizacji było poczynienie przez Litwę w tym okresie odpowiednich kroków w kierunku ochrony praw człowieka wewnątrz UE, jak również w stosunkach zewnętrznych. Wśród problemów, które nie są w należyty sposób rozwiązywane na poziomie unijnym wskazała m.in. dyskryminację mniejszości romskiej oraz niezapewnienie odpowiedniego poziomu ochrony praw migrantów i uchodźców.

8.5. European Commission against Racism and Intolerance

Na wspomniane już stosowanie zbyt niskich kar za nawoływanie do nienawiści zwracała uwagę również Europejska Komisja przeciw Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) swoim raporcie z 2011 r.⁹⁸ Zdaniem ECRI, wydawane kary powinny być bardziej odstrasżające i proporcjonalne do popełnionego wykroczenia. Instytucje państwowe mają organizować dla funkcjonariuszy policji, prawników, sędziów i prokuratorów szkolenia na temat przepisów odnoszących się do rasizmu i dyskryminacji rasowej. Oprócz tego należy zbierać dane

⁹⁵ <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/lithuania#.UtgJg9J7bDe>

⁹⁶ http://files.amnesty.org/air12/air_2012_full_en.pdf

⁹⁷ http://www.amnesty.eu/content/assets/hdr/Lithuanian_presidency.pdf

⁹⁸ <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/lithuania/LTU-CbC-IV-2011-038-LTU.pdf>

statystyczne dotyczące wspomnianych wykroczeń, a NGO powinny mieć prawo udziału i reprezentowania ofiar w procedurach sądowych. Warto wspomnieć, że, zdaniem ECRI, władze na Litwie powinny rozważyć możliwość nauczania przedmiotu o prawach człowieka oraz niedyskryminacji jako oddzielnego i obowiązkowego przedmiotu w szkołach początkowych i średnich. Kwestie związane z prawami człowieka i wiedza o mniejszościach etnicznych/narodowych powinny być jak najwcześniej obowiązkowym przedmiotem w szkole. Oprócz tego zwiększony powinien być budżet Służby Kontrolera ds. Równego Traktowania, a informowanie społeczeństwa powinno być formalnie wciągnięte do kompetencji Służby, wraz z przyznaniem na tą działalność środków finansowych.

8.6. Europejska Fundacja Praw Człowieka

Raport alternatywny Europejskiej Fundacji Praw Człowieka (EFHR) z 2011 r. przygotowany dla Komitetu ds. Eliminacji Dyskryminacji Rasowej z okazji przeglądu Raportów Okresowych (IV i V) Litwy zgodnie z Międzynarodową Konwencją o Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej⁹⁹ zwraca uwagę na pewne niepokojące praktyki organów państwowych dotyczące m.in. wolności zgromadzeń. W dokumencie przytacza się fakt, że w marcu 2009 r. IMPCz i Centrum Promowania Równości (*Lygių galimybų plėtos centras*, dalej – CPR) poinformowały Samorząd m. Wilna o zamiarze przeprowadzenia pokojowego zgromadzenia *Przeciw Rasizmowi i Ksenofobii — w Imię Tolerancji*. Ulicami Wilna planowano przemarsz pokojowo nastawionych obywateli Litwy, chcących wyrazić swoje poparcie dla wartości konstytucyjnych — wolności, demokracji i tolerancji. W piśmie skierowanym do samorządu donoszono, że przemarsz ma na celu upamiętnienie Narodowego Dnia Odzyskania Niepodległości (11 marca 1990 r.) i wyrażenie poparcia dla wolnego, demokratycznego i szanującego prawa człowieka państwa litewskiego. Wydanie zezwolenia leżało w gestii Komisji ds. Koordynacji Wydarzeń Publicznych, która po dwóch posiedzeniach z udziałem przedstawicieli IMPCz i CPR podjęła odmowną decyzję. Powód odmowy był co najmniej irracjonalny – rzekoma możliwość zakłócenia porządku i bezpieczeństwa publicznego, zdrowia i moralności społecznej oraz swobody i praw innych. Pozew został odrzucony przez Wileński Sąd Dzielnicowy we wrześniu 2009 r., a rok później Wileński Sąd Okręgowy odrzucił apelację IMPCz i CPR. Ostatecznie Litewski Sąd Najwyższy w kwietniu 2011 r. przychylił się do wersji powodów i uznał niewydanie zezwolenia na wiec za bezpodstawne.

Powyższe trudności w zorganizowaniu pokojowego wydarzenia, promującego prawa człowieka i tolerancję, nie przeszkadzają w organizowaniu w rejonie sołecznickim corocznych obozów o charakterze nacjonalistycznym pod hasłami typu *Litwa dla Litwinów*, wspieranych finansowo z państwowej Fundacji Wspierania Kultury (*Kultūros rėmimo fondas*). Ponadto można bez przeszkód publicznie demonstrować symbole swastyki, ponieważ Kłajpedzki Sąd Dzielnicowy uznał, że jest to symbol nawiązujący do dziedzictwa kulturowego Litwy.

Na krytykę zasługuje również brak konsultacji na linii organy państwowe – mniejszości narodowe przed podjęciem decyzji. Raport mówi też o problemie używania języka polskiego w urzędach administracji jako języka pomocniczego na terenach zwartej zamieszkania Polaków, oraz o kwestii dwujęzycznych tablic z nazwami ulic.

Najnowszy raport alternatywny EFHR z listopada 2013 r. – *Raport alternatywny organizacji pozarządowych w sprawie implementacji Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych na Litwie* – stwierdza, iż ogólna sytuacja mniejszości od chwili uzyskania przez Litwę niepodległości w 1990 r., od momentu ratyfikacji Konwencji ramowej, jak też od chwili przystąpienia do UE nie uległa znacznej poprawie¹⁰⁰. EFHR zauważa w raporcie, że działania mające na celu ochronę mniejszości narodowych nie zostały w pełni rozwinięte, zarówno w kategoriach prawnych, jak i w praktyce. Oprócz tego, w ostatnich latach pojawiła się tendencja do jeszcze bardziej zauważalnego ignorowania przepisów Konwencji ramowej oraz zaleceń Komitetu Doradczego. Co więcej, litewskie władze polityczne i sądowe przyjmowały kolejne przepisy i decyzje ograniczające możliwości używania języków mniejszości, nawet w sferach kluczowych dla zachowania tożsamości, np. w zapisie imion w języku ojczystym, co w innych krajach demokratycznych postrzegane jest jako skrajność. Zdaniem autorów raportu, politycy i urzędnicy nierzadko traktują prawa mniejszości narodowych jako sprzeczne z „wartościami narodowymi” Litwy: językiem, integralnością i jednością. W ten sposób istotne filary społeczeństwa litewskiego zdają się być antagonistyczne, obojętne lub nieświadome konieczności ochrony mniejszości. Raport przypomina również, iż w swoim programie z 13 grudnia 2012 r. Rząd zobowiązał się do rozwiązania problemów mniejszości narodowych, takich jak kwestia pisowni imion i nazwisk w językach narodowych w oficjalnych dokumentach urzędowych, a także stosowania dwujęzycznych znaków typograficznych, zgodnie z postanowieniami Konwencji Ramowej, chociaż późniejsze gesty wydają się zaprzeczać wcześniejszym zobowiązaniom, jako że do tej pory nie podjęto żadnych istotnych działań w tym zakresie. Przedstawiona w raporcie

¹⁰⁰http://efhr.eu/hdd/EFHR_Shadow_Report_Lithuania_19_November_2013.pdf

sytuacja dała więc podstawy do stwierdzenia, iż Litwa nie jest w stanie, bez wzmocnienia istniejącego prawodawstwa oraz usprawnienia mechanizmów z zakresu praw człowieka i ochrony mniejszości sprostać zobowiązaniom wynikającym z Konwencji ramowej.

8.7. Instytut Monitorowania Praw Człowieka

Przeprowadzone przez Instytut Monitorowania Praw Człowieka (IMPCz) i wydane w listopadzie 2013 r. badanie „Ochrona praw ofiar przestępstw nienawiści – przypadek Litwy”¹⁰¹ wykazało istnienie dwóch głównych problemów utrudniających skuteczne reagowanie na przestępstwa nienawiści. Pierwszy z nich dotyczy nieodpowiedniej klasyfikacji przez organy ścigania popełnionego przestępstwa co często oznacza, że przestępstwo jest klasyfikowane jako popełnione z pobudek chuligańskich, a nie jako przestępstwo nienawiści. Kolejny problem związany jest z przesuwaniem uprawnień decyzyjnych w sytuacjach dotyczących przestępstwa nienawiści i mowy nienawiści. IMPCz wskazuje, że decyzja co do klasyfikacji popełnionego przestępstwa powinna być przyjmowana przez funkcjonariuszy prowadzących dochodzenie, a nie przez zewnętrznych ekspertów. Jednak praktyka pokazuje, że decyzje policji i prokuratury opierają się tylko i całkowicie na opiniach zewnętrznego eksperta. W swojej analizie IMPCz stwierdza, że litewskie organy ścigania nie są jeszcze odpowiednio przygotowane do walki z przestępstwami nienawiści na Litwie. Zdaniem IMPCz, na wypowiedzi nawołujące do nienawiści czy dyskryminacji, na przykład w komentarzach internetowych, patrzy się pobłaźliwie. Funkcjonariuszom nadal brakuje wiedzy i zrozumienia co do charakteru i powagi mowy nienawiści. Oprócz tego, przeprowadzenie badań wśród ofiar mowy nienawiści wykazało, że informacja o przysługującym im prawach oraz inna informacja związana z postępowaniem przygotowawczym, jest często udzielana w sposób bardzo formalny lub w ogóle nie jest udzielana. Poważną przeszkodę w zapewnieniu praw ofiarom mowy nienawiści i dyskryminacji stanowi również brak tłumaczy.

W czerwcu 2013 r. IMPCz przedstawił siódmy już przegląd praw człowieka za lata 2011–2012, w którym stwierdza się, że w tych latach nie doszło na Litwie do żadnych istotnych zmian, gdyż państwo wciąż nie ma jednolitej i strategicznej koncepcji polityki w dziedzinie ochrony praw człowieka. Dyskryminacja różnych grup społecznych – kobiet, osób niepełnosprawnych, mniejszości etnicznych, osób homoseksualnych lub w starszym wieku – pozostaje istotnym problemem. Natomiast przyjęta w 2011 r. Ustawa o ochronie przed

¹⁰¹<http://www.hrmi.lt/uploaded/Apzvalgos/Hate%20Crimes%20Victims%20Rights%20Study%20EN%202013.pdf>

przemocą w rodzinie nie gwarantuje realnej pomocy dla osób poszkodowanych z powodu niedbałego i formalnego jej wdrażania. Organy ścigania ciągle nadużywają swoich praw przy zatrzymywaniu podejrzanych w celu ułatwienia śledztwa oraz wywierają nacisk na zatrzymanych. Wiele kontrowersji budzi również kwestia przestrzegania prawa do sprawiedliwego sądu, prawa do pokojowego zebrania, mimo że powyższe prawa są zagwarantowane w podstawowych krajowych aktach prawnych i na szczeblu międzynarodowym. Stwierdzono również, że ochrona praw dziecka powinna być priorytetem państwa, natomiast Litwa traktuje ją jako działalność charytatywną, nie zaś jako prawo naturalne. Autorzy raportu pokładają nadzieję na lepszą przyszłość w organizacjach pozarządowych oraz w pozytywnie zmieniającym się poglądzie instytucji państwowych na korzyść wypływającą ze współpracy społeczeństwa obywatelskiego z sektorem publicznym.

8.8. Inne raporty

W raporcie Międzynarodowego Centrum Studiów Obronnych w Tallinie z 2012 r.¹⁰² stwierdza się, że konflikt w kwestii praw polskiej mniejszości narodowej odnośnie pisowni nazwisk w języku ojczystym przekłada się na pogorszenie współpracy między Polską a Litwą w dziedzinie obronności.

Należy również wspomnieć o raporcie alternatywnym¹⁰³ sporządzonym przez ZPL i Stowarzyszenie *Macierz Szkolna* na temat przestrzegania Konwencji ramowej. Raport ujawnił m.in. niewystarczające wsparcie finansowe ze strony państwa dla projektów mniejszości narodowych, na cele kulturalne oraz niekorzystną dystrybucję środków finansowych z punktu widzenia interesów mniejszości.

9. Wnioski

Na przestrzeni ponad dwóch dekad niepodległości Litwa poczyniła pewne kroki w celu dołączenia do grona państw respektujących prawa człowieka. Niestety, w tej kwestii wciąż istnieje wiele poważnych niedociągnięć. Jak ujawniła dokonana w niniejszym raporcie analiza sytuacji, szczególnie rażące braki dotyczą braku podstawowych fundamentalnych aktów prawnych jak np. Ustawa o mniejszościach narodowych, odmowa ratyfikacji Europejskiej Karty Języków Regionalnych i Mniejszościowych, czy regulacji antydyskryminacyjnych (dyskryminacyjna Ustawa o oświacie, regulacja spraw związanych z użyciem języków

¹⁰²<http://icds.ee/fileadmin/failid/Developments%20in%20the%20Security%20Environment%20of%20the%20Baltic%20Sea%20Region%20up%20to%202020.pdf>

¹⁰³http://www.minelres.lv/reports/lithuania/ShadowReport_Lithuania2.pdf

mniejszościowych, wprowadzenie ulg dla mniejszości narodowych na egzaminie maturalnym z języka litewskiego).

Ponadto należy odnotować brak woli politycznej w kwestii naprawy tej sytuacji, pomimo aktywnych działań grup społecznych narażonych na dyskryminację i oddolnych inicjatyw obywatelskich, a nawet wyraźnych sygnałów instytucji międzynarodowych – organizacji międzypaństwowych i pozarządowych. Oznacza to, że należy jeszcze włożyć wiele wysiłku w to, aby Litwę można było nazwać w pełni demokratycznym państwem prawnym, będącym integralną częścią społeczności europejskiej. Mimo to, że wiele wymienionych raportów bezpośrednio i konkretnie wskazuje na braki w ustawodawstwie litewskim i w praktycznych działaniach oraz dostarcza wytycznych mówiących o tym jak poprawić zaistniałą sytuację, to zawarte w nich rekomendacje nie będą pomocne bez rzeczywistej zmiany nastawienia władzy państwowej.

Liczne interwencje EFHR również sugerują, że społeczeństwo litewskie pozostaje w dużej mierze nieświadome istnienia pewnych standardów i gwarancji praw człowieka. Brak ogólnej wiedzy nt. praw człowieka i rosnąca nietolerancja wobec mniejszości narodowych oraz świadczące o tym negatywne raporty krajowych i międzynarodowych organizacji zmuszają do stwierdzenia, że Litwa nie stoi już na rozdrożu, lecz w ogóle skręca na ubocze, nie mogąc zdecydować, w jakim kierunku podążać – w kierunku rozwijającego się państwa demokratycznego przestrzegającego europejskich standardów, czy też pozostać państwem, które nie potrafi zagwarantować ochrony podstawowych praw człowieka.

Pomoc prawna dla mniejszości narodowych na Litwie pozwala na rozwiązanie powyżej opisanych kwestii. Niestety, mniejszościom narodowym na Litwie często brakuje wiedzy na temat możliwości egzekwowania swoich praw, zaś litewskie sądownictwo, biorąc pod uwagę treści orzeczeń z ostatnich lat, jest nieprzychylnie w tej mierze. Sądy litewskie w swych rozważaniach rutynowo nie biorą pod uwagę licznych zobowiązań międzynarodowych Litwy – zwłaszcza odnoszących się do praw mniejszości narodowych. Wobec tego w procesie dochodzenia praw mniejszości narodowych na Litwie konieczne jest pilne wsparcie i pomoc niezależnych i regionalnych lub międzynarodowych instytucji, takich jak Trybunał Sprawiedliwości UE, Europejski Trybunał Praw Człowieka, Komisja Petycji PE itd. EFHR stoi na stanowisku, że Litwa powinna jak najszybciej przyjąć ustawę chroniącą mniejszości narodowe, aby dołączyć do grona nowoczesnych państw opartych na rządach prawa i poszanowaniu praw człowieka, które dbają o ochronę najsłabszych. Poziom demokracji określa się tym, w jaki sposób większość traktuje swoje mniejszości. Przedstawione w niniejszym raporcie wyniki działalności Fundacji w latach 2012–2013 jednoznacznie

potwierdzają konieczność kontynuowania działań na rzecz ochrony praw człowieka, w tym praw mniejszości narodowych na Litwie.

10. Rekomendacje wynikające z Raportu EFHR za lata 2012-2013

I. Przyjęcie ustawy gwarantującej ochronę prawną mniejszościom narodowym i etnicznym wynikającą z przyjętych przez Litwę zobowiązań międzynarodowych, w szczególności:

- Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności;
- Konwencji Ramowej o Ochronie Praw Mniejszości Narodowych;
- Karty Praw Podstawowych UE;
- Dyrektywy 2000/43 wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne.

II. Jak najszybsze przyjęcie nowelizacji Ustawy o oświacie zmierzającej do:

- uwzględnienia różnic programowych między szkołami z litewskim i nielitewskim językiem nauczania;
- likwidacji przepisów wprowadzających nierówność między ww. szkołami (Art. 30);
- zapewnienia ww. szkołom odpowiednio wysokiego finansowania, które pokrywałoby wyższe koszty nauczania w tych szkołach;
- wprowadzenia możliwości nauki języka mniejszości w szkołach z litewskim językiem nauczania na terenach zwarcie zamieszkałych przez mniejszości narodowe.

III. Podpisanie i ratyfikowanie przez Litwę Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych z 1992 r.

IV. Ratyfikowanie przez Litwę Protokołu Nr 12 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 2000 r.

V. Zmiana doktryny sądów litewskich i instytucji państwowych odnoszących się do ratyfikowanych przez Litwę traktatów i konwencji międzynarodowych. Akty te są

pomijane i ignorowane przez litewskie sądy i instytucje państwowe lub nie nadaje się im mocy wiążącej.

- VI. Aktywniejsze korzystanie z istniejących już międzynarodowych instrumentów, takich jak niezależne trybunały i instytucje międzynarodowe: Trybunał Sprawiedliwości UE, Europejski Trybunał Praw Człowieka, Komisja Petycji PE, Wysoki Komisarz OBWE do spraw Mniejszości Narodowych oraz Komitet Praw Człowieka ONZ, w rozwiązywaniu sporów i konfliktów w kwestii ochrony praw człowieka. Niezależne instytucje dają nadzieję na rozpowszechnienie dobrych standardów wśród społeczeństwa i instytucji państwowych, które przyczynią się do szybszego wdrażania i szerzenia standardów europejskich w zakresie praw człowieka.
- VII. Litwa powinna badać i eliminować wszelkie przypadki dyskryminacji przedstawicieli mniejszości narodowych, w tym przypadki dyskryminacji na rynku pracy i mowy nienawiści poprzez monitoring przestrzeni internetowej i odpowiednie kary.
- VIII. Promocja praw człowieka i wieloetniczności poprzez m.in. poszanowanie praw człowieka i egzekwowanie przysługujących dla mniejszości narodowych praw i standardów, wynikających z członkostwa Litwy w strukturach europejskich i międzynarodowych oraz poprzez zwiększenie liczby szkoleń nt. ochrony praw człowieka. Szkolenia powinny być organizowane w każdej szkole, szkoły zaś powinny mieć łatwy dostęp do funduszy przeznaczanych na ten cel przez Ministerstwo Oświaty i Nauki RL.
- IX. Rozpowszechnianie informacji na temat praw człowieka (jak walczyć o swoje prawa, jakie prawa przysługują każdej osobie, jakie prawa dla mniejszości narodowych wynikają z przynależności Litwy do instytucji europejskich i międzynarodowych, jak domagać się egzekwowania swoich praw) wśród społeczeństwa, a w szczególności wśród grup najbardziej narażonych, tj. mniejszości narodowych, etnicznych, czy religijnych. Obecnie brak podstawowej wiedzy na temat przysługujących praw jest jedną z głównych przyczyn bierności znacznej części mniejszości, która nie znając podstawowych mechanizmów i metod

ochrony, pozostaje bezbronna w sporze z instytucjami państwowymi. Również istotne jest szerzenie wiedzy nt. praw człowieka wśród większości, tj. wśród społeczeństwa litewskiego, które w wielu wypadkach nie jest świadome istnienia nie tylko mniejszości na Litwie, lecz standardów i gwarancji ochrony praw człowieka.

X. Przeznaczenie określonych środków finansowych na projekty kulturalne i medialne.

XI. Państwo litewskie powinno przestrzegać art. 16 Konwencji ramowej i wytycznych Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo (Komisja Wenecka) zawartych w Kodeksie Dobrej Praktyki w Sprawach Wyborczych z 2002 r., tj. powstrzymać się od stosowania środków zmieniających proporcje narodowościowe ludności w rejonach zamieszkałych przez osoby należące do mniejszości narodowych i mających na celu ograniczenie praw i wolności wynikających z zasad zawartych w Konwencji ramowej. Ponadto Litwa nie powinna zmieniać granic okręgów wyborczych, dążąc w ten sposób do rozbicia skupisk wyborców należących do mniejszości narodowych.

XII. Przeznaczenie wyznaczonych ustawowo środków dla organizacji pozarządowych (NGO) zajmujących się ochroną praw człowieka na Litwie. NGO powinny być faktycznie zaangażowane w proces przyjmowania wszystkich ustaw w zakresie praw człowieka, otrzymując status doradczy wraz z prawem zaskarżenia wszelkich decyzji instytucji państwowych w tym zakresie.

ul. Liepkalnio 103, LT-02121 Wilno

Internetcalls: EFHR

e-mail: efhr@efhr.eu

Tel. +37069150822

skype: EFHR-LT

www.efhr.eu

Godziny pracy:

poniedziałek- czwartek: 8:30-17:00

piątek: 8:30 – 16:00

Otrzymaj najnowszą informację o działalności
EFHR oraz z zakresu praw człowieka:

www.efhr.eu/newsletter/

www.facebook.com/EuropejskaFundacjaPrawCzlowieka

www.facebook.com/EFHR.EU